

Dynamika Zmienności Wybranych Wskaźników Bezpieczeństwa Organizacji Piłkarskich Widowisk Sportowych w Latach 2014-2022 w Polsce

Marek Zawartka
Małgorzata Zawartka
Paweł Gozdowski
Piotr Smok
Krzysztof Bączyk
Adam Maszczyk

DYNAMIKA ZMIENNOŚCI
WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW BEZPIECZEŃSTWA
ORGANIZACJI PIŁKARSKICH
WIDOWISK SPORTOWYCH
W LATACH 2014-2022 W POLSCE

MAREK ZAWARTKA
MAŁGORZATA ZAWARTKA
PAWEŁ GOZDOWSKI
PIOTR SMOK
KRZYSZTOF BĄCZYK
ADAM MASZCZYK

Dynamika Zmienności Wybranych Wskaźników Bezpieczeństwa Organizacji Piłkarskich Widowisk Sportowych w Latach 2014-2022 w Polsce

Marek Zawartka
Małgorzata Zawartka
Paweł Gozdowski
Piotr Smok
Krzysztof Bączyk
Adam Maszczyk

AUTORZY

MAREK ZAWARTKA, MAŁGORZATA ZAWARTKA,

INSTYTUT PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, WYDZIAŁ ZARZĄDZANIA
I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ, UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

PAWEŁ GOZDOWSKI, PIOTR SMOK,
KRZYSZTOF BĄCZYK, ADAM MASZCZYK

INSTYTUT NAUK O SPORCIE,
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KATOWICACH

RECENZJA

DR HAB. ROBERT ROCZNIK PROF. AWF KATOWICE

KOREKTA REDAKTORSKA I SKŁAD

KAROL ŁUKOMIAK

PROJEKT OKŁADKI

KAROL ŁUKOMIAK

© COPYRIGHT BY AUTHORS & ARCHAEGRAPH

ISBN: 978-83-67527-59-0

WERSJA ELEKTRONICZNA DOSTĘPNA
NA STRONIE INTERNETOWEJ WYDAWCY:
www.archaeograph.pl

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

ŁÓDŹ, MAJ 2023

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ 1	
BEZPIECZEŃSTWO ORGANIZACJI PIŁKARSKICH WIDOWISK SPORTOWYCH	9
Definicja bezpieczeństwa.....	9
Definicja widowiska sportowego, meczu piłki nożnej.....	11
Instytucja stewarda (służba informacyjna oraz służba porządkowa).....	16
Rola Policji podczas meczów piłki nożnej.....	24
Instytucja spottersa.....	30
Charakter kibicowski.....	36
Znaczenie struktury obiektu/ infrastruktury stadionowej.....	41
ROZDZIAŁ 2	
WYNIKI BADAŃ WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW	
BEZPIECZEŃSTWA ORGANIZACJI MECZÓW PIŁKARSKICH	
W LATACH 2013-2018	47
Materiał badań.....	47
Metody badawcze.....	48
Wskaźnik liczby zaangażowanych stewardów do zabezpieczenia meczów piłki nożnej [WZSM] w aspekcie liczby policjantów (ochroniarzy).....	48
Wskaźnik liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka [WMPR] w aspekcie wszystkich imprez masowych.....	52
Zakończenie	59
Bibliografia	63

WSTĘP

Sportem nazywamy wszelkie formy aktywności fizycznej które mają na celu wypracowanie oraz ciągłe poprawianie sprawności fizycznej oraz psychicznej. Ma on charakter kulturowy, widowiskowy, biznesowy oraz hobbistyczny. Ponadto głównym elementem, który wyróżniamy w sporcie jest rywalizacja pobudzająca do ciągłego samodoskonalenia się oraz współzawodnictwa. Pierwsze zawody sportowe mają swoje początki już w czasach starożytnych. Na arenach antycznej Grecji odbywały się widowiska skupiające licznych obserwatorów, którzy z wielkim podekscytowaniem śledzili zmagania fantastycznych sportowców. Dla głównych bohaterów wspomnianych wydarzeń osiągnięcie spektakularnych wyników było priorytetem. Tylko zwycięscy zdobywali uznanie i chwałę płynącą od obserwatorów sportowych zmagania. Śladami Greków następnie zaczęli podążać Rzymianie, których również pochłonęła atmosfera bezwzględnej rywalizacji o największe laury. Na przełomie wieków rywalizacja sportowa zmieniała się pod wieloma względami. Sport stawał się coraz bardziej tolerancyjny i ujednolicony. Stopniowo zacierały się granice wyznaczające ograniczenia płciowe, rasowe czy religijne. Współcześnie aktywność fizyczna jest nieodłącznym elementem życia dużej części społeczeństwa. Propagowanie oraz praktykowanie zdrowego stylu

życia stało się modne i powszechne u ludzi w każdym przedziale wiekowym. Duży wpływ na popularyzację sportu mają nowo powstające formy ruchu, które poprzez swoją atrakcyjność zachęcają nawet najbardziej odporne osoby. Ciągła modyfikacja obowiązujących zasad sprawia, że sport staje się coraz bardziej zrozumiałą i przystępną rozrywką dla społeczeństwa. Jest to niezwykle ważne ze zdrowotnego punktu widzenia, gdyż znacznie powiększa się procent populacji dotkniętej chorobami cywilizacyjnymi. Sport można podzielić na amatorski lub zawodowy. Ten drugi charakteryzuje się rywalizacją na najwyższym poziomie, ciągłym dążeniem do doskonałości oraz pokonywaniem swoich słabości. Wiąże się on z wieloma wyrzeczeniami, kontuzjami i niepowodzeniami. Dlatego sport zawodowy pełni również funkcję zarobkową. Dla profesjonalistów stanowi on główne źródło dochodu. Od wieków jedną z najbardziej dochodowych dyscyplin sportowych jest piłka nożna. Cieszy się ona wielką popularnością w każdym zakątku świata. Jest to sport najbardziej popularyzowany w mediach społecznościowych angażujący ogromne środki materialne. Mecze piłki nożnej rozgrywane na różnych szczeblach od zawsze zrzyszają wielkie tłumy fanów zarówno na stadionach jak i przed telewizorami. Organizacja tak dużych widowisk sportowych mimo wielu niepodważalnych walorów wiąże się także z różnorodnymi problemami. Powszechne są zjawiska związane z różnymi formami przemocy, chuligaństwa, niepohamowanej agresji czy też niedozwolonego dopingu. Wcześniej wspomniane niepożądane zachowania dotyczą zarówno sportowców jak i kibiców. Wymienione wyżej incydenty wpływają niekorzystnie na wizytówkę danego sportu co powoduje negatywny odbiór widzów oraz rozpowszechnianie się niechlubnej opinii. Podczas meczów piłki nożnej często zauważalnym zjawiskiem jest tak zwane chuligaństwo stadionowe. Niestety zjawisko to staje się coraz bardziej powszechne a jego propagowanie niesie za sobą groźne skutki. Zagadnienia z zakresu

psychologii i socjologii przybliżają nam mechanizmy działania pseudokibiców. Na podstawie zdobytej wiedzy rodzą się pytania dotyczące genezy, form i kierunku rozwoju niepożądanych zachowań grup pseudokibicowskich, oraz strategii i taktyki obranej podczas wystąpienia wspomnianych zachowań. Nie tylko działania grup kibicowskich mogą stwarzać zagrożenia. Istnieje bowiem znacznie więcej czynników, które mają wpływ na bezpieczny przebieg piłkarskiego widowiska sportowego. Znaczenie tutaj ma między innymi odpowiednia praca takich służb jak: policja, ochrona czy stewardzi. Ich zaangażowanie z pewnością może przyczynić się do pozytywnych efektów, czyli imprezy zorganizowanej bez zagrożeń. Dużą rolę pełni również sama struktura obiektu, która powinna spełniać wymogi bezpieczeństwa. Architekci przy projektowaniu, a później przy budowie stadionu powinni przewidywać oraz zwracać uwagę na to, aby struktura obiektu sportowego w jak największym stopniu minimalizowała wystąpienie różnego rodzaju zagrożeń.

Mecz piłki nożnej posiada także aspekt prawny. W najwyższych ligowych klasach rozgrywkowych wchodzi w szereg ustawowej “imprezy masowej”, a więc jest usankcjonowany prawnie. W ustawie tej są regulowane kwestie bezpieczeństwa imprez masowych, w tym właśnie meczów.

Poniższa praca ma na celu omówienie czynników wpływających na bezpieczeństwo organizacji piłkarskich widowisk oraz przeanalizowanie dynamiki zmienności wybranych wskaźników warunkujących bezpieczeństwo organizacji tychże widowisk w latach 2014-2022 na podstawie raportów Polskiego Związku Piłki Nożnej (PZPN). Analizowane lata 2014-2019 powinny być rzetelne ze względu na to, że rozgrywki piłkarskie w tym czasie przebiegały bez żadnych większych komplikacji oraz przerw. Dane po 2019 roku mogą być niepełne z powodu wybuchu Pandemii COVID-19 w 2019/20 roku.

W pracy sformułowano następujące problemy badawcze:

1. Jaka była dynamika zmienności wybranych wskaźników dotyczących bezpieczeństwa organizacji piłkarskich widowisk sportowych w latach 2014-2022 oraz między którymi sezonami wartości przyrostów analizowanych wskaźników były najwyższe, a w których najniższe?
2. Który ze wskaźników wykazał większą dynamikę w analizowanych latach?

Na podstawie wcześniej sformułowanych problemów badawczych sformułowano hipotezę badawczą:

Większą dynamikę w analizowanych latach wykazał wskaźnik liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka [WMPPR].

Niniejsza praca składa się z dwóch rozdziałów oraz zakończenia.

W pierwszym rozdziale wyjaśniono podstawowe definicje dotyczące tematu pracy, takie jak: bezpieczeństwo, widowisko sportowe. Następnie omówiono jakie czynniki oraz jaki wpływ owe czynniki mają na bezpieczeństwo organizacji piłkarskich widowisk sportowych.

W drugim rozdziale zawarto informacje na temat materiału oraz metod badawczych. W drugiej kolejności przedstawiono wyniki badań oraz ich analizę.

W zakończeniu zawarto wnioski oraz inne spostrzeżenia warte uwagi dla omawianego tematu.

BEZPIECZEŃSTWO ORGANIZACJI PIŁKARSKICH WIDOWISK SPORTOWYCH

Definicja bezpieczeństwa

Pojęcie bezpieczeństwa ma charakter wieloznaczny. Bezpieczeństwem nazywamy naczelną potrzebę człowieka i stwarzanych przez niego instytucji, gdyż odnosi się do rozwoju społecznego i cywilizacyjnego. Teza ta jest potwierdzona analizą uwarunkowań rozwoju cywilizacyjnego człowieka na przestrzeni lat i uwarunkowań kulturowych, gdzie podmiot bezpieczeństwa funkcjonował. Należy postrzegać bezpieczeństwo jako aspekt systemu wartości, który powinno się pielęgnować oraz o niego zabiegać. Może to oznaczać, że jest to nie tylko potrzeba naczelną, ale również prawo natury, które jest wyznacznikiem przetrwania i rozwoju zarówno człowieka jak i pozostałych biologicznych istot. Mimo braku naukowego potwierdzenia obecności genu odpowiadającego za sferę bezpieczeństwa bez wątplenia każda istota posiada mechanizm nazywany jest instynktem przetrwania. W każdym organizmie znajduje się mechanizm samoobrony, życia i rozwoju. Ogólnie bezpieczeństwo należy postrzegać jako cechę biologiczną organizmów żywych oraz stan psychiczny a także proces

warunkujący przetrwanie i rozwój danego gatunku. Rozwój bezpieczeństwa zależy od istoty myślącej funkcjonującej w sposób świadomy oraz celowy, która odpowiednio interpretuje swoje potrzeby i wymagania gwarantując sobie przetrwanie biologiczne i społeczne a także swobodny rozwój. Bezpieczeństwo nazywane jest również stanem zapewniającym ochronę życia, zdrowia czy mienia przed bezprawnymi działaniami. Również ochronę zasad współżycia społecznego lub stosunków regulowanych przez prawo przypisujemy do definicji bezpieczeństwa. Literatura opisuje bezpieczeństwo jako:

- I. Stan spokoju i pewności, odczuwalny brak zagrożenia,
- II. Gwarancje nienaruszalnego przetrwania, a także swobodny rozwój podmiotu bezpieczeństwa,
- III. Utrzymanie suwerenności i integralności terytorialnej,
- IV. Możliwość osiągnięcia dobrobytu jednostki i rozwoju społecznego,
- V. Odpowiednio zorganizowana obrona i ochrona przed zagrożeniami militarnymi i pozamilitarnymi.

Bezpieczeństwem nie jest tylko stan zagrożenia, pewności czy spokoju, lecz także proces ulegający zmianom adekwatnych do zmian w otoczeniu podmiotu bezpieczeństwa. Stan bezpieczeństwa jest wynikiem połączenia trzech cech: szans, wyzwań i zagrożeń oraz odpowiedniej identyfikacji relacji pomiędzy nimi.

Różnego rodzaju zagrożenia mogą także występować podczas widowiska sportowego. Takie wydarzenia dostarczają mnóstwo nieprzewidywalnych sytuacji, które wynikają z różnych aspektów. W głównej mierze wpływ tutaj ma aspekt ludzki, tutaj ma się na myśli różne służby odpowiadające za bezpieczeństwo podczas imprezy, ale również sama struktura obiektu może przyczynić się do wystąpienia zagrożenia lub też jego braku. Bezpieczna organizacja odgrywa najważniejszą rolę podczas widowiska sportowego,

a ten rezultat możemy uzyskać dzięki odpowiedniemu zabezpieczeniu wydarzenia poprzez różne czynniki¹.

Definicja widowiska sportowego, meczu piłki nożnej

Terminami określającymi widowisko sportowe w języku łacińskim to; „specto” lub „spektare” czyli: oglądam, oglądać². Już w czasach starożytnych widowiska sportowe cieszyły się ogromnym powodzeniem a ich popularność mimo upływu czasu nie maleje. Fenomen ten zapoczątkowały igrzyska olimpijskie, które przesyłały kibiców z wielu stron świata zapełniając po brzegi stadiony i amfiteatry. Sport dostarczał ludziom niesamowitych emocji i był źródłem doskonałej rozrywki³. Widowisko sportowe nie tylko polega na oglądaniu rywalizacji zawodników, wiele czynników wpływa na jego przebieg: motywacja uczestnictwa, liczba uczestników, ich kultura i nawyki zachowania ora oczekiwania wobec rezultatów sportowych i widowiska⁴. Z upływem lat imprezy sportowe zmieniły swój charakter, dawniej widzowie nie identyfikowali się z zawodnikami, rywalizacja miała na celu zaspokoić oczekiwania tłumów. Współcześnie kibice zazwyczaj mocno utożsamiają się z wybranymi sportowcami bądź drużynami, zwyczaj kibicowania przekazuje się pokoleniami a także przywiązują się do barw drużyny, która jest dla nich ogromną wartością. Omawiane wyżej zjawisko można śmiało przyrównać do przedstawienia teatralnego. Boisko jest sceną, która gromadzi aktorów w postaci

¹ <https://www.cnbop.pl/wydawnictwa/ksiazki/978-83-61520-26-9/bezpieczenstwo.-teoria-badania-praktyka.pdf> [dostęp 11.07.2022].

² M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe. Wybrane zagadnienia organizacyjne, prawne i profilaktyczne*, Akademia Wychowania Fizycznego, Katowice 2017, s. 12.

³ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe. Wybrane zagadnienia organizacyjne, prawne i profilaktyczne*, Akademia Wychowania Fizycznego, Katowice 2017, s. 9.

⁴ M. Janusz, D. Sądecka, *Różnorodne relacje i mechanizmy widowiska sportowego*, Przegląd Naukowy Kultury fizycznej, Rzeszów 2004, s. 257.

zawodników, sędziów oraz trenerów. Widzami natomiast są kibice lub przypadkowe osoby przyglądające się zmaganiom sportowym. Przebieg wydarzeń na boisku ma wpływ na zachowanie kibiców i odwrotnie. Widowisko sportowe dostarcza mnóstwo zaskakujących sytuacji, dlatego reakcje odbiorców mogą być nieprzewidywalne i szokujące⁵.

Widowiska sportowe można sklasyfikować na kilka sposobów, C. Matuszewicz swojej książce „Widowiska sportowe. Analiza psychospołeczna” dokonał następującej klasyfikacji:

- Kryterium dyscypliny sportowej,
- Kryterium rangi widowiska sportowego,
- Kryterium miejsca rozgrywania zawodów,
- Kryterium czasu trwania widowiska,
- Kryterium rodzaju widowiska sportowego,
- Kryterium uwikłania,
- Kryterium cech zawodników,
- Kryterium rozmiarów imprezy sportowej,
- Kryterium przebiegu akcji w widowisku sportowym,
- Kryterium cech kibiców,
- Kryterium indywidualnych ocen kibiców⁶.

Jedną z definicji widowiska sportowego mówi, że to *“audiowizualne-wizualne zdarzenie sportowe o charakterze ludycznym, rozrywkowo-rekreacyjnym, którego celem jest głównie prezentacja rywalizacji sportowej, umiejętności i popisów zręcznościowych zawodników - z uwzględnieniem, że rywalizacja przebiega zgodnie z uznanymi regułami i przepisami, związana jest z uczestnictwem zawodników, sędziów, organizatorów oraz widzów nawzajem oddziałujących*

⁵ K. Stańczuk, *Zachowania patologiczne niektórych widzów sportowych - próba wyjaśnienia zjawiska*: Roczniki Naukowe AWF, Warszawa, s. 26.

⁶ Cz. Matuszewicz, *Widowisko sportowe. Analiza psychospołeczna*, wydawnictwo AWF, Warszawa, s.100.

na siebie w trakcie trwania spektaklu”⁷. Można więc uznać, że widowisko sportowe jest pewnego rodzaju występem mniej lub bardziej przygotowanym. Zależnie od popularności dyscypliny angażuje ono odpowiednią ilość pracowników potrzebnych do przygotowania tego przedsięwzięcia. Czasami są to bardzo duże liczby. Poza tym tego rodzaju widowiska korzystają ze środków medialnych. Poprzez transmisję nie jest konieczne, aby widz obserwował sportowe zmagania z trybun. Bez większego problemu może przeżyć emocje zasiadając w fotelu przed odbiornikiem telewizyjnym czy też komputerem, tabletem lub telefonem. Najbardziej popularne sporty, takie właśnie jak np. piłka nożna można zobaczyć praktycznie w każdym zakątku świata, generując przy tym ogromną liczbę widzów, a co za tym idzie – olbrzymie dochody⁸. Wyżej wymienieni aktorzy tego spektaklu (mam tutaj na myśli zawodników, sędziów, sztab szkoleniowy) oraz organizatorzy i oglądający te zmagania z drugiej strony widzowie są nieodzowną częścią widowiska. Gdy każdy pełni swoją funkcję wtedy w pełni doświadczamy tego “spektaklu”. Oczywiście jest możliwe zorganizowanie zawodów sportowych bez kibiców, lecz w mojej opinii, gdy nie ma interakcji pomiędzy zawodnikami i widzami nie oddaje to tyle emocji, motywacji dla zawodników i pewnego rodzaju hołdu dla nich.

Odrębnym rodzajem widowiska sportowego jest piłkarskie widowisko sportowe, czyli po prostu mecz piłki nożnej. Tytułem wstępu warto krótko wyjaśnić na czym polega ten sport. Piłka nożna (inaczej futbol, z ang. football, soccer) to gra zespołowa rozgrywana na boisku przez dwie drużyny (zazwyczaj po 11 zawodników). Celem gry jest umieszczenie piłki w bramce

⁷ J. Kosiewicz, *Kultura fizyczna w perspektywie filozofii*, Wydawnictwo AWF, Warszawa 2004.

⁸ M. Zawartka, *Walidacja metod analizy dynamiki zmienności wybranych wskaźników organizacji piłkarskich widowisk sportowych w latach 2013-2017*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach, Katowice 2019, s. 7.

przeciwnika za pomocą nóg, głowy lub innych części ciała (wyjątek stanowią ręce) w określonym czasie. Nowożytny futbol powstał w Wielkiej Brytanii w XIX wieku. Jest to najpopularniejszy sport na świecie. W swoich szeregach posiada około 4 miliardy fanów na całym globie.

Jak już wcześniej wspomniano mecz piłkarski ma swoje odzwierciedlenie w prawie. Mieści się on w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych z 2009 roku. Streszczając ustawę, imprezę masową rozumie się jako event o artystycznym lub rozrywkowym charakterze, który odbywa się na terenie pozwalającym na zaproszenie do minimum 1000 osób, albo w budynku, który jest w stanie pomieścić do 500 uczestników. Z kolei masowa impreza sportowa to wydarzenie, którego celem jest popularyzowanie kultury fizycznej albo współzawodnictwo sportowe. Tego typu przedsięwzięcia powinno się organizować na stadionie lub w obiektach, które pozwalają na zaproszenie przynajmniej 1000 osób albo na halach sportowych, które są w stanie pomieścić nie mniej niż 300 uczestników. Natomiast mecz piłki nożnej ustawa definiuje w taki sposób - jest to *masowa impreza sportowa mającą na celu współzawodnictwo w dyscyplinie piłki nożnej, organizowana na stadionie lub w innym obiekcie sportowym, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000⁹*. Mecz piłkarski jest szczególnie uwzględniony w ustawie, ponieważ jest najpopularniejszym sportem w Polsce (jak i z resztą na świecie), zarówno po stronie zawodniczej jak i kibicowskiej. O tej popularności świadczy choćby ilość drużyn w Polsce, tych zawodowych jak i amatorskich. Innym przykładem jest też ilość boisk oraz stadionów wybudowanych w naszym kraju. Mimo wszystko na ten moment próżno szukać

⁹ Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504).

jakichś większych sukcesów na arenie międzynarodowej, jeśli chodzi o naszą reprezentację. Nie możemy cieszyć się uznaniem przeciwników i często kibice nie są usatysfakcjonowani końcowym wynikiem spotkań. Mimo to, że jako drużyna nie radzimy sobie zbyt dobrze, inaczej wygląda sytuacja jednostek piłkarskich. Wielu naszych rodaków wiezie prym w najlepszych ligach i najpopularniejszych klubach świata. Najlepszym tego przykładem jest Robert Lewandowski (FC Barcelona) czy też Wojciech Szczęsny (Juventus Turyn). Drugim powodem, dla którego mecz piłkarski jest szczególnie traktowany w ustawie jest fakt, że wraz z popularnością rośnie ryzyko zagrożeń związanych z bezpieczeństwem – zarówno podczas wydarzenia, ale też przed i po nim.

Na całość piłkarskiego widowiska sportowego składają się poszczególne grupy uczestników. Pierwszą na myśl przychodzi charakteryzacja zawodnika. Osobę uprawiającą piłkę nożną nazywamy piłkarzem. Dzięki piłkarzom z dwóch przeciwnych drużyn, którzy pragną się skonfrontować podczas różnego rodzaju rozgrywek można zostać obserwatorem widowiska. Stanowią oni ściśle centrum wydarzeń, które odbywają się na murawie boiska. To dla nich kibice przychodzą na stadiony, włączają odbiorniki, aby bacznie obserwować ich poczynania na boisku. Poza nimi bardzo dużą rolę odnośnie do aspektu sportowego pełni sędzia piłkarski, który również ma swoje miejsce na murawie. Sędzia piłkarski (inaczej arbiter) to osoba, która czuwa nad prawidłowym przebiegiem meczu oraz przestrzeganiem zasad. Rozpoczyna on i kończy spotkanie gwizdkiem, sygnalizuje faule i przewinienia karząc przy tym zawodników oraz decyduje o przyznaniu lub nieprzyznaniu gola. Charakteryzuje się bezstronnością oraz odpornością psychiczną. Nie może się bać podejmować trudnych decyzji. Mówi się, że sędzia to najbardziej zniechęcony zawód. Wynika to z tego, że bez względu na to jaką podejmie decyzję podczas meczu, jedna

ze stron fanów będzie niezadowolona, a czasami wręcz wściekła¹⁰. Potrzebna mu jest również bardzo dobra kondycja fizyczna. Arbiter zazwyczaj pokonuje podczas całego meczu więcej kilometrów niż poszczególni piłkarze z powodu potrzeby bycia blisko piłki. Zazwyczaj sędzia główny posiada do pomocy dwóch sędziów bocznych oraz jednego sędziego technicznego. Następną grupą uczestników są zawodnicy rezerwowi oraz sztab szkoleniowy. Zawodnicy rezerwowi to piłkarze przygotowani do zastąpienia innego zawodnika z pola. Zmiana zazwyczaj następuje z powodu kontuzji gracza lub decyzji trenera związanej z taktyką meczową. Ławka, na której zasiadają zawodnicy rezerwowi to tzw. ławka rezerwowych. Z kolei sztab szkoleniowy składa się z trenera głównego, który dowodzi drużyną, następnie trenerów asystentów, lekarzy sportowych oraz fizjoterapeutów. Mają oni za zadanie kierować oraz dbać o drużynę, aby ich gra była jak najefektywniejsza. Ostatni uczestnicy wydarzenia sportowego są niezmiernie ważni w odniesieniu do tematu omawianego w pracy. Są to kibice, przez których często niestety poziom bezpieczeństwa zostaje nadszarpnięty oraz osoby zabezpieczające ten mecz pod wieloma względami. Ich pojęcia, rola, funkcjonowanie, oddziaływanie na pozostałych uczestników oraz wpływ zostanie opisana w dalszej części rozdziału.

Instytucja stewarda (służba informacyjna oraz służba porządkowa)

Zapewnienie większego poczucia bezpieczeństwa na stadionach skutkowało wprowadzeniem instytucji stewarda. W Wielkiej Brytanii wprowadzone zmiany miały za zadanie zmienić wizerunek osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo kibiców, ponieważ wcześniej były one kojarzone z agresją a nawet brutalnością. Są to osoby wyszkolone, będące przedstawicielami

¹⁰ <https://interviewme.pl/blog/jak-zostac-sedzia-pilkarskim?> [dostęp 11.07.2022].

i wizytówkami władz klubowych. Podczas zmagañ piłkarskich są środkiem kontaktu między klubem a publicznością. Stewardzi powinni być uprzejmi, mili i pomocni a ich obowiązkiem jest udzielanie informacji kibicom oraz odpowiadanie na zadane im pytania¹¹. Zakres obowiązków stewarda zawarty jest w „Guide to Safety at Sports Grounds”, ponadto są akty prawne regulujące charakter i kształt pracy.

Steward musi być osobą pełnoletnią, niekaralną oraz dysponować aktualnymi badaniami zdrowotnymi. Aby taka osoba mogła podjąć pracę jako steward należy ukończyć specjalistyczne szkolenia. Podczas szkolenia kandydaci nabywają wiedzę dotyczącą zjawisk związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa podczas imprez masowych. Zaznajamiani są również z przepisami przeciwpożarowymi oraz udzielania pierwszej pomocy. Steward powinien cechować się wysoką kulturą osobistą, zdolnościami komunikacyjnymi, a także skuteczną perswazją. Sporą zaletą jest znajomość języków obcych. Ważnym elementem jest umiejętność odnajdywania się w pracy z dużym zespołem, a przy tym bycie asertywnym. Duże znaczenie odgrywa wygląd stewarda. Pracownik powinien być schludnie ubrany, kojarzyć się z sympatykiem drużyny, który jednocześnie pełni funkcje informacyjne oraz zapewniające bezpieczeństwo. Jednym z zamysłów stworzenia instytucji stewarda było to, aby skończyć z często źle kojarzącym się wizerunkiem ochroniarza, który „patrzy widzom na ręce” doszukując się uchybień¹².

W Polsce nie istnieje słowo „steward”, zastępowane jest ono terminem: służba informacyjna lub służba porządkowa. Uprawnienia oraz obowiązki wyżej wymienionej służby określone są w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych oraz przepisach

¹¹ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*s. 180.

¹² https://turystyka.uj.edu.pl/documents/6192704/74993299/MOS_2014._Bezpieczenstwo_i_organizatorzy_imprez_sportowych._Rozdzia%C5%82%20_2.pdf [dostęp 07.08.2022].

Polskiego Związku Piłki Nożnej (dalej PZPN). Wspomniana ustawa mówi, że obowiązek zabezpieczenia imprezy masowej (w tym przypadku meczu piłki nożnej) spoczywa na organizatorze (menadżerze obiektu) a w zakresie określonym w tej ustawie i innych przepisach także na: wójcie, burmistrzu, prezydencie miasta, wojewodzie, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i innych jednostkach, służbach oraz organach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny¹³. Dlatego też organizator posiada obowiązek zapewniania udziału służb informacyjnych, służb porządkowych oraz kierowników odpowiednio zarządzającymi tymi służbami. W przypadku meczów piłki nożnej na szczeblu centralnym, tj. Ekstraklasa, 1 Liga oraz 2 Liga organizatorem jest klub piłkarski, na którego terenie będzie odbywał się dany mecz. Kluby mają do dyspozycji dwa warianty: zapewnić własną (klubową) służbę informacyjną lub wynająć agencję ochrony, która dostarcza służbę informacyjną oraz porządkową. W każdej z opcji istnieją plusy jak i minusy. Zaletą klubowego stewardingu będzie ułożenie całego systemu zgodnie z wizją klubu. Natomiast wada to czas i koszty w celu pozyskania kandydata na stewarda. Rozumie się przez to ogłoszenia, rozmowy kwalifikacyjne czy koszty organizacji szkoleń. Plusem we wspomaganii się z współpracującą agencją ochrony jest prosty sposób rozliczania się za usługi, zaś poważnym minusem jest realny brak kontroli nad jakością wykonywanej pracy przez stewardów¹⁴. Ważną kwestią jest informacja mówiąca jaką liczbą stewardów trzeba dysponować podczas wydarzenia. W ustawie jasno jest określone, że w przypadku imprezy masowej na 300 uczestników powinno przypadać 10 członków służby porządkowej i informacyjnej. Wraz z każdą następną setką osób liczba

¹³ Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504).

¹⁴ https://www.pzpn.pl/public/system/files/site_content/635/3178-2019_08_27_DOIBiI_STEWARDING_dobre_praktyki.pdf [dostęp 04.08.2022].

przedstawiciele służb powinna wzrosnąć o jedną osobę. Ważne jest to, aby pamiętać, że wśród tych służb ochroniarze powinni stanowić przynajmniej 20%¹⁵. Mając do czynienia z imprezą masową podwyższonego ryzyka powinno przypadać 15 członków służby porządkowej i informacyjnej na 200 osób obecnych na imprezie i co najmniej 2 członków służb: porządkowej lub informacyjnej na każde następne 100 osób, przy czym nie mniej niż 50% ogólnej liczby członków służb stanowią członkowie służby porządkowej¹⁶.

Do głównych obowiązków służby informacyjnej między innymi należy:

- przyjmowanie skarg składanych przez uczestników widowiska;
- informowanie służb porządkowych o występujących zagrożeniach;
- udzielanie informacji dotyczącej punktów medycznych, gastronomicznych oraz sanitarnych;
- informowanie kibiców o dostępnych udogodnieniach oraz wymogach bezpieczeństwa;
- podejmowanie działań zapobiegających nadmiernemu zagęszczeniu;
- sprawowanie kontroli nad przestrzeganiem przez kibiców regulaminu obiektu oraz imprezy masowej;
- kontrolowanie bezpiecznego wejścia i wyjścia publiczności uczestniczącej w widowisku sportowym;
- zabezpieczanie miejsc wyłączonych z użytku dla osób nieuprawnionych do wejścia¹⁷

¹⁵ <https://www.salebiznesowe.pl/blog/post/impreza-masowa-od-ilu-osob-rodza-je-organizacja-i-wymagania> [dostęp 04.08.2022].

¹⁶ Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504).

¹⁷ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*, s. 180.

Służbę informacyjną prócz uregulowań prawnych obowiązuje również tzw. „10 podstawowych obowiązków”, można do nich zaliczyć na przykład:

- zakaz oglądania widowiska sportowego,
- dbanie o bezpieczeństwo swoje oraz innych osób,
- stała obserwacja zmieniających się warunków w tłumie,
- szybka reakcja na różnego rodzaju incydenty,
- sprawdzanie zawartości bagaży,
- legitymowanie osób,
- schwytanie oraz przekazanie policji osób, które stwarzają zagrożenie¹⁸.

Aby skutecznie realizować wyżej wymienione zadania osoba należąca do służby informacyjnej powinna być wyposażona w następujące oprzyrządowanie:

- wzór biletu,
- przyrząd służący do wykrywania metalu,
- Środki opatrunkowe oraz ochrony osobistej,
- identyfikator, który jest wydawany przez głównego organizatora wydarzenia,
- urządzenie umożliwiające bezprzewodową łączność,
- jednolity ubiór z odblaskowym napisem¹⁹.

Steward przede wszystkim powinien dbać o własne zdrowie oraz innych uczestników imprezy. Kontrola bezpieczeństwa odbywa się poprzez kluczowe według mojej opinii wzajemne komunikowanie się i zawiadamianie odpowiednich służb w razie potrzeby. Kontrola tłumy to jedno z najtrudniejszych zadań pracy stewarda. Mimo przejścia szkoleń ukierunkowanych na to zjawisko wyzwanie jest bardzo trudne do opanowania. Zadanie

¹⁸ C. Kąkol, *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, Warszawa, 2012, s. 272-273.

¹⁹ Tamże, s. 319.

to opiera się na szczegółowej obserwacji. Należy przy tym kontrolować zagęszczenie, dynamikę oraz poziom poirytowania tłumu, a w razie konieczności być zdolnym przeciwdziałać panice. Dużym atutem jakim powinien posługiwać się steward jest umiejętność przewidywania możliwych zagrożeń i sytuacji kryzysowych. Dodatkowo stewardi powinni być “uczuleni” na zachowania o podłożu rasistowskim. Rasizm jest jedną z największych bolączek współczesnej piłki nożnej. Występuje przede wszystkim u kibiców, ale to zjawisko również zdarza się wśród piłkarzy, kadry trenerskiej czy sędziów. Propagowanie rasizmu na stadionach w Polsce jest surowo zabronione²⁰.

Steward ma za zadanie budowanie łagodnej sfery pomiędzy nim a kibicem. Ma być osobą otwartą i poprzez odpowiednią komunikację i zaangażowanie zyskiwać zaufanie widza. Poprzez spokój i możliwość rozmowy stara się udzielić jak najlepszej odpowiedzi na zadane mu pytanie lub jak najlepiej rozwiązać problem “klienta”. Ma to na celu stworzenie wizerunku stewarda jako osoby sympatycznej, pomocnej oraz godnej zaufania, do której zawsze można zwrócić się o pomoc różnego rodzaju²¹.

Do polskiego stewardingu zaliczymy również służbę porządkową. Są to osoby, które podlegają kierownikowi do spraw bezpieczeństwa wyznaczone przez organizatora. Członkowie służby porządkowej mają obowiązek działać na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie i w miejscu trwania imprezy masowej. Z dodatkowych uprawnień służby porządkowej wynika prawo do stosowania siły fizycznej w postaci chwytów obezwładniających lub podobnych technik obrony oraz kajdanek lub

²⁰ https://turystyka.uj.edu.pl/documents/6192704/74993299/MOS_2014._Bezpieczenstwo_i_organizatorzy_impresz_sportowych._Rozdzia%C5%82%20_2.pdf [dostęp 12.08.2022].

²¹ https://turystyka.uj.edu.pl/documents/6192704/74993299/MOS_2014._Bezpieczenstwo_i_organizatorzy_impresz_sportowych._Rozdzia%C5%82%20_2.pdf [dostęp 12.08.2022].

ręcznych miotaczy gazu, w przypadku odparcia zamachu na życie i zdrowie członka służby porządkowej, informacyjnej lub innej osoby, wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym poleceniem²². Wyżej wymienione czynności powinny być wykonywane w sposób zapewniający poszanowanie godności ludzkiej oraz innych dóbr osobistych.

Do głównych obowiązków służby porządkowej należy m.in.:

odmowa wstępu osobie:

- wobec której zostało wydane orzeczenie zakazujące wstępu na imprezę masową,
- wobec której został wydany zakaz zagraniczny,
- wobec której został wydany zakaz klubowy,
- znajdującej się pod widocznym wpływem alkoholu, środków odurzających, psychotropowych lub innych podobnie działających środków,
- posiadającej broń lub inne przedmioty, materiały, wyroby, napoje, środki lub substancje, o których mowa w art. 8 ust. 2,
- zachowującej się agresywnie, prowokacyjnie albo w inny sposób stwarzającej zagrożenie dla bezpieczeństwa lub porządku publicznego,
- nieposiadającej biletu wstępu lub innego dokumentu uprawniającego do przebywania na imprezie masowej; usunięcie z miejsca przeprowadzania imprezy masowej osoby, które swoim zachowaniem zakłócają porządek publiczny lub zachowują się niezgodnie z regulaminem obiektu (terenu) lub regulaminem imprezy masowej²³.

²² Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej z dnia 24 maja 2013r, (Dz. U. Nr 0 poz. 628).

²³ Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504).

Ciekawą kwestią są różnice między służbą informacyjną a służbą porządkową. Jedną z nich jest fakt, że służba porządkowa legitymuje się ważną licencją pracownika ochrony fizycznej. To znaczy, że członek służby porządkowej musi być wpisany na listę kwalifikowanego pracownika ochrony fizycznej. Mówi o tym ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia. Członkowie służby porządkowej działają na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie i w miejscu trwania imprezy masowej. Tylko służby porządkowe mają prawo stosowania w określonych prawem przypadkach środka przymusu bezpośredniego. Natomiast członkowie służby informacyjnej działają na rzecz bezpieczeństwa uczestników imprezy masowej, w szczególności poprzez informowanie ich o przyjętych rozwiązaniach organizacyjnych. Steward odziany w koszulkę z napisem „służba informacyjna” ma jedynie prawo do skorzystania z instytucji obrony koniecznej lub stanu wyższej konieczności²⁴.

Stewarding w Polsce zaczął się pojawiać od 2010 roku, wzorując się na Wielkiej Brytanii stewardzi mieli za zadanie przywrócić porządek na stadionach podczas meczów piłki nożnej. Bodźcem, który zmotywował PZPN do dorównania międzynarodowym standardom był przywilej zorganizowania Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku. Od tamtego czasu ich liczba znacznie wzrosła. Szkolenie stewardów odbywa się kaskadowo, odpowiedzialni za naukę są tzw.: trenerzy stewardów, którzy uprzednio muszą przejść odpowiednie szkolenia²⁵. Dzięki szkoleniom i zdobywanemu doświadczeniu praca stewarda staje się jeszcze bardziej profesjonalna. Służba potrafi coraz lepiej radzić sobie z zagrożeniami, które występują podczas imprezy masowej,

²⁴ http://edukacjabezpieczenstwa.pl/sluzby_porzadkowe_i_informacyjne.pdf [dostęp 12.08.2022] [dostęp 12.08.2022].

²⁵ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...* s. 194.

a w szczególności meczu piłki nożnej, który jest najbardziej wiążący z pracą stewarda.

Rola Policji podczas meczów piłki nożnej

Głównym zadaniem Policji realizowanym w obszarze bezpieczeństwa podczas meczów piłki nożnej jest ochrona bezpieczeństwa kibiców oraz utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego²⁶. Bezpieczeństwo jest rozumiane jako stan umożliwiający normalne funkcjonowanie pojedynczych jednostek w społeczeństwie, bez zagrożeń dla dóbr człowieka z zachowaniem życia, zdrowia oraz mienia a także z możliwością korzystania z przysługujących każdemu praw²⁷. Zadania funkcjonariuszy opisane w ustawie o Policji uwzględniające występujące problemy i zachowanie bezpieczeństwa podczas meczów piłkarskich uwzględniają:

- A) ochronę życia, zdrowia i mienia ludzi przed zamachami zagrażającymi tym dobrom,
- B) dbanie o bezpieczeństwo i porządek publiczny oraz o zapewnienie spokoju w miejscach publicznych, środkach transportu publicznego i w ruchu drogowym;
- C) łapanie sprawców dopuszczających się wykroczeń i przestępstw;
- D) sprawowanie kontroli nad przestrzeganiem przepisów porządkowych i administracyjnych dotyczących działalności publicznej;
- E) nawiązywanie współpracy z policjantami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi;

²⁶ Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U.1990, nr 30, poz. 179, ze zm., dalej jako ustawa o Policji.

²⁷ A. Misiuk, *Instytucjonalny system bezpieczeństwa wewnętrznego*, Difin, Warszawa 2013, s. 17-18 .

- F) zbieranie, przetwarzanie oraz dalsze przekazywanie informacji kryminalnych;
- G) podejmowanie działań mających na celu zapobieganie popełnieniu przestępstw i wykroczeń²⁸.

Zadania należące do Policji są zawarte w ustawowych zapisach (ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych oraz ustawa o Policji) a także pochodzą z wewnętrznych procedur. Omawiane regulacje dotyczą imprez masowych sportowych a także imprez artystyczno- rozrywkowych.

Działanie i zaangażowanie policjanta podczas meczów piłki nożnej można podzielić na trzy grupy:

- Do pierwszej grupy zaliczane są działania podejmowane przed meczem o charakterze prewencyjnym, czyli rozpoznanie grup pseudokibicowskich, analiza raportów i sprawozdań z poprzednich meczów. Dzięki uzyskanym informacjom funkcjonariusze mogą wskazać przewidywane zagrożenia oraz wielkość sił i ilość potrzebnych środków niezbędnych do zabezpieczenia imprezy masowej. Zebrane dane są podstawą do sformułowania opinii przekazywanej organizatorowi 30 dni przed rozpoczęciem wydarzenia²⁹. Wydając opinię komendant bazuje na ilustracji obiektu/ terenu i danych uzyskanych od organizatora do których należą dokumenty załączone do wniosku o wydanie zgody na zorganizowanie imprezy masowej, program i regulamin imprezy, regulamin obiektu, instrukcję zawierającą zadania służb porządkowych oraz informacyjnych i warunki łączności między podmiotami zabezpieczającymi imprezę³⁰. Aby uspraw-

²⁸ Art. 1 ust. 2 pkt 1-4, 6-8 ustawy o Policji.

²⁹ Art. 25 ust, 1 pkt 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

³⁰ Art. 25 ust, 1 pkt 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

nić pracę funkcjonariuszy tworzy się zespoły do praw kibiców.

- W drugiej grupie działań podejmowanych przez Policję w zakresie bezpieczeństwa meczów piłkarskich są czynności podejmowane w trakcie ich trwania. Funkcjonariusze działają wtedy na stadionie oraz w jego pobliżu. W praktyce rezygnuje się z patroli umundurowanych, przedstawiciele Policji najczęściej przebywają w punkcie dowodzenia bezpieczeństwem imprezy, gdzie są w stałym kontakcie z kierownikiem ds. bezpieczeństwa. Zgodnie z ustawowym zapisem za bezpieczeństwo imprezy masowej odpowiada jej organizator³¹. Przy realizacji tego obowiązku wspierają go służby porządkowe i informacyjne a także kierujący tymi służbami kierownik do spraw bezpieczeństwa³². Jeśli działania służb porządkowych są niewystraszające jest możliwość zwrócenia się o wsparcie do Policji lub Żandarmerii Wojskowej³³. Zaangażowanie funkcjonariuszy pozwala na wdrożenie nowych i skuteczniejszych mechanizmów działania ze względu na ich większy uprawnienia niż służb porządkowych³⁴. Wspieranie pracy stewardów przez funkcjonariuszy jest bardzo ważne szczególnie podczas sytuacji kryzysowych. Policji przekazywane są osoby, które próbują wnieść na teren stadionu przedmioty niosące zagrożenie, zachowują

³¹ Art. 5 ust. 1 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

³² M. Dobrowolska-Opala, *Rola Policji w zapewnieniu bezpieczeństwa meczów piłki nożnej w ujęciu sieciowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2018, s. 71.

³³ Wystąpienie o udzielenie pomocy jest kierowane do Żandarmerii Wojskowej wyłącznie w sytuacji, gdy impreza masowa przeprowadzana jest na terenach będących w zarządzie jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej. Cf art. 22 ust. 5 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

³⁴ C. Kałol, *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 303.

się nieodpowiednio zagrażając przy tym innym kibicom lub nie przestrzegają regulaminu imprezy czy terenu, na którym się znajdują³⁵. Ponadto policjanci podczas imprez masowych są zobligowani do prowadzenia kart ewidencji stawiennictwa osób, wobec których został nałożony nakaz osobistego stawienia się w jednostce organizacyjnej Policji, lub w miejscu wyznaczonym przez komendanta³⁶.

- Trzecią grupą zrzeszającą zadania podejmowane przez Policję w celu zapewnienia bezpieczeństwa podczas meczów piłki nożnej to grupa czynności realizowanych po zakończeniu imprezy masowej. Policja ustala sprawców odpowiedzialnych za naruszenie prawa podczas trwania imprezy często bazując z zapisków pozyskanych z urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk oraz z elektronicznych systemów identyfikujących ludzi³⁷. W przypadku skierowania sprawy do sądu funkcjonariusze dostarczają zebrane materiały, następnie kontrolują przebieg i zakończenie danej sprawy. Ponadto obowiązkiem Policji jest przygotowywanie sprawozdań i raportów, które można znaleźć w internecie. Treść raportów składa się z danych na temat ilości zabezpieczonych imprez oraz funkcjonariuszy w to zaangażowanych, poniesionych kosztów oraz liczby ekscesów chuligańskich³⁸.

Łączenie ze sobą tych trzech etapów zaangażowania Policji tworzy m.in. zespoły monitorujące i informatyczny system danych.

³⁵ Art. ust. 1 pkt 4 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

³⁶ Par. 3 pkt 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 sierpnia 2009 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązku osobistego stawiennictwa w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego komendanta Policji w czasie trwania imprezy masowej, Dz. U. 2009, nr 125, poz. 1039.

³⁷ Art. 13 ust. 12 pkt 5 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych

³⁸ M. Dobrowolska- Opała, *Rola Policji w zapewnieniu bezpieczeństwa meczów piłki nożnej w ujęciu sieciowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2018, s. 75.

Na zespół monitorujący składa się od dwóch do pięciu policjantów, którzy zajmują się monitorowaniem przejazdu na trasie i pobytu w danym mieście grupy publiczności podążającej za swoją drużyną³⁹. Zespół powstaje w momencie pojawienia się informacji o obecności wśród kibiców pseudokibiców. Jednakże warunkiem powstania jest zakres terytorialny, rozpoczęcie i zakończenie podróży grupy kibiców musi odbywać się na terenie tej samej komendy wojewódzkiej Policji⁴⁰. Praca zespołu dzieli się na trzy etapy: etap poprzedzający imprezę sportową, działania w trakcie imprezy, zadania realizowane po zakończeniu imprezy sportowej. Po wykonanych zadaniach kierownik zespołu monitorującego jest odpowiedzialny za sporządzenie raportu i przekazanie go przełożonemu i wojewódzkim punktom kontaktowym⁴¹.

Za kolejne usprawnienie pracy Policji odpowiada informatyczny system danych nazywany Policyjnym Rejestrem Imprez Masowych (PRIM), którego administratorem jest Komendant Główny Policji⁴². Jest to jeden z modułów Krajowego Systemu Informacyjnego Policji⁴³. Katalog zawierający informacje dotyczące masowych imprez sportowych jest bardzo obszerny względem danych, które dotyczą masowych imprez artystyczno- rozrywkowych⁴⁴. Potwierdza to odmienne podejście ustawodawcy do różnych rodzajów imprez masowych co jest uwarunkowane stopniem zagrożenia dla bezpieczeństwa generowanym przez organizację.

³⁹ Par. 6 ust. 1 instrukcji w sprawie sposobu organizacji zespołów zadaniowych do spraw rozpoznania, zapobiegania oraz zwalczania przestępstw i wykroczeń popełnianych w związku z imprezami sportowymi, załącznik nr 1 do zarządzenia nr 982 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 września 2007 r., dalej jako instrukcja w sprawie sposobu organizacji zespołów zadaniowych.

⁴⁰ Par. 6 ust. 9 instrukcji w sprawie sposobu organizacji zespołów zadaniowych.

⁴¹ Par. 6 ust. 7 instrukcji w sprawie sposobu organizacji zespołów zadaniowych.

⁴² Art. 36 ust. 1 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

⁴³ Par. 1 ust. 3 i par. 22 zarządzenia nr 1100 Komendanta Głównego Policji z dnia 13 grudnia 2006 r. w sprawie zasad prowadzenia Policyjnego Rejestru Imprez Masowych, Dz. Urz. KGP z 2006 r., nr 13, poz. 99.

⁴⁴ Art. 36 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

Obowiązkiem funkcjonariuszy Policji jest podejmowanie się działań związanych z zobowiązaniami zagranicznymi, czyli: nawiązanie współpracy z policjantami innych państw a także wypełnianie obowiązków które wynikają z przepisów prawa Unii Europejskiej, umów oraz porozumień międzynarodowych⁴⁵. Pracownicy Policji mają uprawnienia do wywiązywania się z obowiązków służbowych na terytorium innych państw przynależnych do UE⁴⁶. Angażowanie się funkcjonariuszy w mecze piłkarskie jest powiązane z realizacją przepisów decyzji Rady z dnia 23 czerwca 2008 r. dotyczących intensyfikacji współpracy transgranicznej ze szczególnym zwróceniem uwagi na zwalczanie terroryzmu i przestępczości transgranicznej. Istotą jednego z jej artykułów jest potrzeba udzielania wzajemnego wsparcia działając zgodnie z prawem krajowym m.in. podczas imprez masowych⁴⁷.

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych nie obowiązuje meczy, na których liczba udostępionych miejsc jest równa bądź mniejsza niż 1000⁴⁸. Podczas takich wydarzeń organizator może swobodnie i samodzielnie decydować o formie i zakresie bezpieczeństwa imprezy. Dla meczów piłki nożnej niebędących imprezą masową powstał specjalny regulamin, przeznaczony głównie dla klubów grających w trzeciej lidze i niższych klasach rozgrywkowych. Wspomniany regulamin kluby mogą dowolnie modyfikować⁴⁹.

Regulamin PZPN posiada zapisy wspierające organizację meczu piłki nożnej uwzględniając przy tym wymagania

⁴⁵ Art. 1 ust 2 pkt 7 i ust. 3 ustawy o Policji.

⁴⁶ Art. 145h pkt 2 ustawy o Policji.

⁴⁷ Art. 18 decyzji Rady z dnia 23 czerwca 2008 r. w sprawie intensyfikacji współpracy transgranicznej, szczególnie w zwalczaniu terroryzmu i przestępczości transgranicznej, Dz.U. L 210 z 6.08.2008 r.

⁴⁸ Art.3 pkt 4 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

⁴⁹ https://www.pzpn.pl/public/system/files/site_content/635/941-2_20150306_KOMENTARZ_do_Regulaminu_Meczu_Imprezy_Niemasowej_Wersja_2015.pdf [dostęp 19.08.2022].

wpływające na efektywne zapewnienie bezpieczeństwa. Funkcjonariusze Policji są określani mianem służby zewnętrznej, a ich zadaniem jest ingerowanie wyłącznie w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa oraz zakłócania porządku publicznego. W interesie władz samorządowych i komend powiatowych leży zapewnienie odpowiedniej liczby policjantów dostępnych w określonym miejscu i czasie. Zaleca się kontakt z przedstawicielem Policji mimo braku regulacji prawnych w tym zakresie. Uzasadnieniem zaangażowania się Policji w mecze o charakterze niemasowym jest chuligańskie zachowanie pseudokibiców przed meczami, które zakłóca spokój w miejscach publicznych i środkach transportu publicznego⁵⁰. Mimo odmiennego charakteru imprezy również w tym przypadku funkcjonariusze dokonują rozpoznania, powołują zespoły monitorujące oraz zespoły do spraw kibiców⁵¹.

Instytucja spottersa

Krajem, który zapoczątkował działalność spottersa była Wielka Brytania, kolejno tym pomysłem inspirowały się takie kraje jak Niemcy, Holandia czy Austria. W 1985 w Europie pojawili się pierwsi spottersi, po tragedii, która miała miejsce przed finałem Pucharu Europy w którym spotkać się mieli zawodnicy z drużyn: FC Liverpool i Juventus Turyn. Instytucja spottersa z początku nie przyniosła założonych efektów, potrzebne były ciągłe radykalne zmiany. Przełomowym momentem był raport stworzony przez Lorda Popplewella, w którym to zażądał zapisów dotyczących kibiców w prawie karnym. Wymagał on wydawania przez sąd wyroków na kibicach dopuszczających się chuligańskich wybryków oraz przymus posiadania identyfikatora, który w przypadku

⁵⁰ Art. 1 ust. 2 pkt 2 ustawy o Policji.

⁵¹ M. Dobrowolska-Opala, *Rola Policji w zapewnieniu bezpieczeństwa meczów piłki nożnej w ujęciu sieciowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2018, s. 80.

zakłócania porządku byłby konfiskowany. Pomysły Popplewella zostały wykorzystane dzięki czemu wprowadzono restrykcyjne zakazy stadionowe, zmodernizowano stadiony, zastosowano monitoring oraz grube kraty oddzielające płytę boiska od kibiców⁵².

Policja angielska terminem „spottersa” określa policjanta, który specjalizuje się w problematyce związanej z kibicami piłkarskimi. Do jego zadań należy kontakt z kibicami, rozpoznawanie środowiska kibiców, identyfikacja zagrożenia oraz współpraca z władzami klubowymi⁵³.

W Polsce zapewnienie bezpieczeństwa podczas meczów piłkarskich było wielkim wyzwaniem, które wymagało poszukiwania nowych rozwiązań. Wprowadzenie zaktualizowanych aktów prawnych, nową ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych oraz powołanie instytucji spottersa miało doprowadzić do powstrzymania chuliganstwa⁵⁴. Wymienione wyżej zmiany miały na celu wyeliminowanie chuliganów z meczów piłkarskich bądź zmianę ich światopoglądu. Dzięki temu na stadiony mieli powrócić prawdziwi kibice, którzy kierowali się sympatią do sportu. Spottersami nazywano policjantów, którzy odpowiadali za zabezpieczanie międzynarodowych meczów piłkarskich odbywających się zarówno w kraju jak i za granicą. Zakres ich zadań obejmował rozpoznawanie i identyfikowanie zagrożeń, wyznaczanie kibiców mogących zakłócać przebieg widowiska. Początkowo spottersi działali niejawnie, zmieniło się to podczas finałów Mistrzostw Europy odbywających się w Austrii i Szwajcarii⁵⁵. Pierwszym polskim klubem, gdzie pojawili się spottersi był klub z Białegostoku. Jest wiele powodów, dla których prowadzono ową instytucję, do znaczących można zaliczyć:

⁵² M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*s. 205-206.

⁵³ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*s. 207.

⁵⁴ /kpk.policja.gov.pl/portal/kpk/10/16/Instytucja_spottersa_wpolskiej_Policja.html [dostęp 09.08.2022].

⁵⁵ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*, s. 213.

- Wyraźną dominację piłki nożnej na tle innych sportów, związane z tym problemy dotyczące głównie zapewnienia bezpieczeństwa podczas meczów piłkarskich;
- Zagwarantowanie efektywnej współpracy ze spottersami innych państw;
- Konieczność wywiązania się z zapisów rezolucji Rady Europy dotyczących wytycznych zapewniających bezpieczeństwo podczas meczów międzynarodowych;
- Wpływ na zmianę świadomości polskich pseudokibiców oraz naprawa wizerunku kibiców;
- Zadawalający efekty wystąpienia polskich policjantów jako spottersów podczas imprez mistrzowskich w Niemczech oraz w Austrii i Szwajcarii⁵⁶.

Długotrwałe stosowanie środków represyjnych przez policję nie przyniosły oczekiwanego efektu. Bezpieczeństwo oraz sposób kibicowania na polskich stadionach nie poprawia się, lecz zatrzymując się pogarsza. Na dodatek negatywnie na sytuację wpływają występujące powiązania pseudokibiców ze światem przestępczym. Skutkiem tego jest pojawienie się zjawiska patologii społecznej o wielorakich uwarunkowaniach. Pseudokibice podczas meczów piłki nożnej szukają okazji do manifestowania wrogości przeciwko wartościom, harmonii życia w społeczeństwie, przejawiają zachowania agresywne i brutalne. Piłka nożna jest jedynym sportem, gdzie duch sportowy jest zakłócony pseudokibicowskimi zachowaniami. W Polsce pozostałe dyscypliny sportowe kojarzą się z artystyczną oprawą, pozytywnymi emocjami⁵⁷.

Obowiązki należące do spottersów są wymagające oraz dość zróżnicowane. Musi być on przygotowany na wszelkie pytania oraz prośby ze strony kibiców, przewidywać zachowania agresywne

⁵⁶ <https://kwartalnik.csp.edu.pl/kp/archiwum-1/2011/nr-32011/1620,Spotter-s-w-Policji.html> [dostęp 03.08.2022].

⁵⁷ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*s. 214-215.

i niebezpieczne oraz natychmiastowo reagować informując służby bezpieczeństwa o powstającym zagrożeniu. Zaletą jest, jeśli funkcjonariusz pełniący rolę spottersa czuje klimat rozgrywek sportowych oraz jest rozeznanym w środowisku kibicowskim danego klubu. Wspomniane umiejętności ułatwiają mu zrozumienie i rozwiązywanie występujących problemów zgodnie z obowiązującym prawem. Przyjmuje on rolę mediatora oraz łącznika między kibicami, klubami sportowymi a Policją. Osoba będąca zarówno policjantem, kibicem i mediatorem musi cieszyć się dużym zaufaniem osób i podmiotów z którymi współpracuję, czego efektem ma być dążenie do zmiany destrukcyjnych zachowań pseudokibicowskich na proSPORTOWE kibicowanie⁵⁸.

Osoby wybierane do pełnienia funkcji spottersa są selekcjonowane spośród policjantów ochotników, którzy są fanami piłki nożnej, mają odpowiednie predyspozycje, umiejętności oraz doświadczenie. Wybrane osoby przechodzą przygotowanie w ramach kursu specjalistycznego. Treści programu w głównej mierze opierają się na ćwiczeniach praktycznych, część z nich odbywa się na stadionach spełniających wymogi UEFA. Podczas trwania kursu uczestnik uczy się rozpoznawać mowę ciała, rozwiązywać podbramkowe sytuacje, identyfikować i oceniać zagrożenia wpływające na realizację zabezpieczeń imprez masowych. Ponadto szkolone osoby poznają taktykę i organizację zabezpieczeń widowisk sportowych, oraz potrafią określić rolę Policji we wspomnianych zabezpieczeniach. Rozpoznają i weryfikują zachowania oraz treści niedopuszczalne na stadionach, podejmują działania profilaktyczne w środowisku kibiców zarówno bezpiecznie realizując wszystkie zadania należące do spottersa przez czas trwania imprezy masowej. Kolejnym obowiązkiem jest prawidłowe i terminowe sporządzanie dokumentacji, w skład której wchodzi plany pracy, pakiety

⁵⁸ <https://kwartalnik.csp.edu.pl/kp/archiwum-1/2011/nr-32011/1620,Spotters-w-Policji.html> [dostęp 03.08.2022].

informacyjne dla kibiców, analizy wszelkiego ryzyka związanego z planowaniem meczy oraz notatki zawierające sprawozdanie z zrealizowanych zadań. Spotters powinien znać zasady skutecznej komunikacji werbalnej i niewerbalnej, wymieniać sposoby skutecznej motywacji oraz opanować obowiązki związane z współpracą z organizacjami sortowymi, organizacjami społecznymi, organami administracji państwowej i samorządowej.

Spotters zazwyczaj jest powoływany w przypadku wystąpienia klubu sportowego na terenie jednostki policyjnej. Do podstawowych kryteriów decydujących o utworzeniu etatu spottersa można zaliczyć:

- nawiązanie współpracy z organizacjami zewnętrznymi odpowiadającymi za bezpieczeństwo imprez masowych;
- podjęcie działań na rzecz bezpiecznego i poprawnego kibicowania;
- rozpoczęcie współpracy z funkcjonariuszami innych służb policyjnych;
- przeciwdziałanie i identyfikowanie zagrożeń związanych z imprezami masowymi⁵⁹.

Pełnienie służby przez spottersa ma charakter prewencyjny, nie musi on występować w mundurze policyjnym, a w ujednoliconej w całej Unii Europejskiej niebieskiej kamizelce. Musi dysponować wiedzą na temat kibiców, pseudokibiców, struktur grup nieformalnych i powiązanych. Powinien systematycznie śledzić strony tematyczne, fora internetowe oraz media społecznościowe. Podczas realizacji głównych zadań spotters:

1. zapewnia pomoc kibicom w kwestii organizacyjnej i informacyjnej;

⁵⁹ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*, s. 217-218.

2. w ich imieniu kontaktuje się z klubem, policją, służbami porządkowymi, przewoźnikiem a także z organizatorami imprez sportowych;
3. podejmuje czynności zabezpieczające kibiców przed agresją skierowaną ze strony chuliganów;
4. wskazuje policji zagrożenia wynikające z przemieszczania się oraz udziału kibiców w imprezach masowych;
5. współorganizuje programy i przedsięwzięcia mające na celu wykluczenie przemocy na stadionach⁶⁰.

Ponadto w ramach realizacji zabezpieczeń podczas masowych imprez sportowych:

- zdobywa wszelkie informacje na temat jego kibiców;
- bazując na informacjach uzyskanych od innych służb prowadzi analizę możliwych zagrożeń skierowanych w stronę jego kibiców;
- stara się uczestniczyć w odprawach przedmeczowych;
- swoją obecnością zniechęca ludzi do popełnienia niebezpiecznych czynów mogących mieć niekorzystny wpływ na przebieg imprezy;
- na podstawie ciągłej identyfikacji stara się rozróżnić i odseparować swoich kibiców od chuliganów⁶¹.

Podsumowując funkcjonariusz będący spotterem powinien podejmować działania na rzecz bezpiecznego i kulturalnego kibicowania identyfikując zagrożenia, które trzeba wyeliminować współdziałając przy tym z podmiotami zaangażowanymi w przygotowanie imprez sportowych.

⁶⁰ M. Zawartka, *Piłkarskie widowisko sportowe...*, s. 219.

⁶¹ http://plock.gazeta.pl/plock/1.35710,9047291,Spottersi__policjanci_kibice_wchodza_na_trybuny.html [dostęp 04.08.2022].

Charakter kibicowski

Jednym z priorytetów zorganizowania imprezy masowej sportowej jest zapewnienie bezpieczeństwa dla wszystkich uczestników widowiska, sportowców oraz kibiców. Kibice obok sportowców są najważniejszym czynnikiem tworzącym z zawodów sportowych wspaniałe przedstawienie i widowisko. Niestety są oni również głównym źródłem różnego rodzaju zagrożenia. Ich odmienne podejście do kibicowania, zróżnicowane wartości i cele niejednokrotnie prowadzą do zamieszek i agresywnych postępowań. Poniższy opis klasyfikacji grup kibicowskich pozwoli przybliżyć mentalność każdej z grup oraz wskazać te, które najbardziej zagrażają bezpieczeństwu podczas imprez masowych sportowych.

Ze względu na różnice w narodowości, tradycji czy kulturze kibicowania ciężko umiejscowić kibiców piłkarskich w jednej klasyfikacji widowni stadionowej. Powstało wiele podziałów na grupy, które różnią się nazewnictwem bądź klasyfikacją.

Jednym z autorów grup kibicowskich jest R. Kowalski, wyróżnił on takie grupy jak: "animals", "zadymiarze", "official hooligans", "ultras", "szalikowcy", "kibice" oraz "fanatycy"⁶². "Animalsi" nie interesują się sportem, dla nich mecze piłki nożnej są idealną okazją do wszczynania bójek. Podobną ideologią kierują się "zadymiarze", aczkolwiek trochę poważniej podchodzą do sportu i częściej uczestniczą w meczach wyjazdowych. Przedstawiciele grupy "official hooligans" tak jak poprzednicy uczestniczą w bójkach natomiast poważnie traktują kibicowanie i są oddani swojej drużynie. Mniejszym zainteresowaniem do bójek charakteryzują się "ultrasi", podczas kibicowania wykorzystują środki pirotechniczne, flagi oraz głośny doping. Pasjonatami sportu są przyodziani w klubowe koszulki i szaliki "szalikowcy", bez prowokacji

⁶² R. Kowalski, *Potomkowie Hooligana. Szalikowcy. Społeczno- kulturowe źródła agresji widowni sportowych*. Toruń, Wyd. Adam Marszałek, 2000, s. 33.

ze strony przeciwnika nie angażują się w konflikty. Osoby należące do "kibiców" posiadają sporą wiedzę o sporcie, czynnie dopingują piłkarzy z miejsca zwanym "młynem", czyli trybuną dla najzogorzalszych fanów klubu sportowego. Grupa ta niechętnie uczestniczy w meczach wyjazdowych. Natomiast "fanatycy" wspierają swoją drużynę bez względu na miejsce rozgrywania meczu, nie są zwolennikami bójk i negatywnych poczynań oraz stronią od gadżetów.

Kolejnym autorem grup kibicowskich jest P. Piotrowski, który wyodrębnił trzy grupy: konsumenci, kibice oraz fani⁶³. Konsumenci propagują zasady "fair play", doceniają wysiłek obydwóch drużyn a wynik meczu ma dla nich drugorzędne znaczenie. Kibice są zwolennikami jednej z drużyn, której zwycięstwo traktują jako osobisty sukces. W przypadku porażki odczuwają frustrację, która może doprowadzić do przejawu procederów agresywnych na trybunach lub po meczu. Natomiast celem chuliganów jest zaspakajanie potrzeby silnych wrażeń, grające drużyny oraz końcowy wynik meczu nie mają dla tej grupy żadnego znaczenia⁶⁴.

Z początkiem lat 70-tych na polskich stadionach zauważalnie zaczęli być "szalikowcy", których oznaką były kolorowe szaliki, ogromne flagi, transparenty, godło klubu oraz pomalowane twarze i zafarbowane włosy w barwy ulubionego klubu⁶⁵.

W Załączniku do Decyzji nr 59 Komendanta Głównego Policji z dnia 1 lutego 2005 roku znajdziemy podział uczestników imprez masowych sportowych bazujący na następujących kryteriach: stosunek kibica do agresji na stadionach oraz możliwość wystąpienia zagrożenia wynikającego z faktu, iż konkretna osoba może być

⁶³ P. Piotrowski, *Subkultury młodzieżowe: aspekty psychologiczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa, 2003, s. 10-11.

⁶⁴ P. Piotrowski, *Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000, s. 11.

⁶⁵ R. Kowalski, *Potomkowie Hooligana. Szalikowcy. Społeczno- kulturowe źródła agresji widowni sportowych*. Wyd.: Adam Marszałek, Toruń, 2000, s. 13.

inicjatorem lub czynnym uczestnikiem zachowań agresywnych. Do kategorii A zaliczane są osoby, które dotychczas nie inicjowały i nie uczestniczyły w awanturach oraz nie zakłócały porządku publicznego. Kategorie B tworzą uczestnicy, którzy pod wpływem bodźców zewnętrznych mogą inicjować zachowania niepożądane i naruszać porządek publiczny. Natomiast osoby dążące do wywołania awantury lub konfrontacji z pozostałymi uczestnikami imprezy czy siłami porządkowymi należą do kategorii C⁶⁶.

D.L. Andrews wskazuje, że powstały dwie nowe kategorie kibiców: "Celebrity-driven fans" oraz "Ephemeral fans (flaneurs)". Pierwsza grupa skupia się na piłkarskich gwiazdach, natomiast druga tworzą kibice ulotni tzw.: spacerowicze⁶⁷.

Następna propozycja skupia następujące grupy: "Supporters" - osoby oddane lokalnemu klubowi, "Followers" - kibice zafascynowani życiorysem swoich ulubieńców oraz wybranym klubem, "Fans" - fani z zamiłowaniem oraz "Flanerus" (spacerowicze) - osoby zainteresowane tylko i wyłącznie zwycięstwem nie przywiązane do żadnego z klubów⁶⁸.

M. Soliński jest autorem kolejnej klasyfikacji grup kibicowskich, która powstała w oparciu o przeprowadzone wywiady z kibicami i własne obserwacje⁶⁹. Grupa pikników zrzesza kibiców, którzy są pasjonatami piłki nożnej wymieniającymi między sobą spostrzeżenia. Dobrze znają przepisy gry i są wierni swojej drużynie, ale tylko w sytuacji, kiedy odnosi ona sukcesy w innym

⁶⁶ M. Zawartka *Piłkarskie widowisko sportowe...*, s. 66.

⁶⁷ A. Moskal, *Piłkarskie plemię Czerwonych Diabłów. W: Sport. Sportowcy. Kibice. Perspektywa socjologiczna*. Red. R. Kossakowski, L. Michałowski. Wydawnictwo Orbis Exterior. Pszczółki, 2013, s. 204.

⁶⁸ T. Sahaj, *Kibicowanie futbolowe, religia i socjologia sportu*. "Studia Socjologiczne", nr 3 (194), s.157; https://www.studiasocjologiczne.pl/img_upl/studia_socjologiczne_2009_nr3_nr3_s.137_161.pdf [dostęp 20.08.2022].

⁶⁹ M. Soliński, *Piknicy, ultrasi i chuligani- wewnętrzne zróżnicowanie grup subkulturowej kibiców piłkarskich w Polsce*. "Studia Humanistyczne". Akademia Górniczo- Hutnicza im. St. Staszic. 2006, Nr 4, s. 89-105.

przypadku tracą zainteresowanie meczami⁷⁰. Manifestują swoje niezadowolenie gwiazdami, jednakże nie wykazują agresji i po meczu opuszczają stadion. Są tolerancyjni dla pozostałych grup kibicowskich, aczkolwiek nie popierają agresji fizycznej⁷¹. Do grupy ultrasów przynależą głównie młodzi ludzie ubierający się w barwy klubowe. Zajmują się oni dopingowaniem, oprawą widowiska używając flag, wlepek, balonów itp. Ultrasi są bardzo związani z danym klubem, jego barwami oraz historią bez względu na wyniki. Są zróżnicowani pod względem agresji, uczestniczą w zamieszkach stadionowych, jeśli zostaną do tego sprowokowani⁷². Chuligani to grupa kibicowska, która poprzez swój ubiór manifestuje swoją siłę i sprawność fizyczną. Chcąc uchronić się przed rozpoznaniem ubierają chusty oraz kominiarki, porozumiewają się slangiem środowiskowym⁷³.

Analizując klasyfikację grup gromadzących się na widowiskach sportowych warto zwrócić uwagę na klasyfikację autorstwa D. Antonowicza i Ł. Wrzeńskiego, którą opisują w artykule "Kibice jako wspólnota niewidzialnej religii"⁷⁴. Autorzy wskazują 6 typów kibiców jako członków grupy religijnej.

⁷⁰ M. Soliński, *Piknicy, ultrasi i chuligani- wewnętrzne zróżnicowanie grup subkulturowej kibiców piłkarskich w Polsce*. "Studia Humanistyczne". Akademia Górniczo- Hutnicza im. St. Staszic, 2006, Nr 4, s. 91-92.

⁷¹ M. Soliński, *Piknicy, ultrasi i chuligani- wewnętrzne zróżnicowanie grup subkulturowej kibiców piłkarskich w Polsce*. "Studia Humanistyczne". Akademia Górniczo- Hutnicza im. St. Staszic, 2006, Nr 4, s. 93.

⁷² M. Soliński, *Piknicy, ultrasi i chuligani- wewnętrzne zróżnicowanie grupy subkulturowej kibiców piłkarskich w Polsce*. "Studia Humanistyczne". Akademia Górniczo- Hutnicza im. St. Staszica. 2006, Nr 4, s. 94-97.

⁷³ M. Soliński, *Piknicy, ultrasi i chuligani- wewnętrzne zróżnicowanie grupy subkulturowej kibiców piłkarskich w Polsce*. "Studia Humanistyczne". Akademia Górniczo- Hutnicza im. St. Staszica, 2006, Nr 4, s. 98.

⁷⁴ D. Antonowicz, Ł. Wrzeński, *Kibice jako wspólnota niewidzialnej religii*. "Studia socjologiczne" Nr 1 (192), 2009, s. 115-149; https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/1884/Kibice_studia_Antonowicz_wrzesinski_2.pdf [dostęp 25.08.2022].

1. Pierwszą grupą są fundamentaliści będący fanatykami swoich drużyn identyfikując się z nią poprzez robienie tatuaży, przygotowywanie oprawy dźwiękowej i choreograficznej. Dzięki ich zaangażowaniu mecz nabiera charakteru liturgicznego. Fundamentalisci są solidarni i związani silnymi więziami. Nie tolerują kibiców innych drużyn, mają silnie zakorzenione przekonanie o swojej wyjątkowości⁷⁵.
2. Ortodoksi to grupa kibiców traktujących stadion jako sanktuarium, którzy podejmują walkę o to co dla nich święte czując zagrożenie ze strony fundamentalistów. Wyróżnia ich mniejszy radykalizm, otwartość na mniej zaangażowanych kibiców oraz mniejsze manifestowanie swojej wiary. Konkurencyjnie traktują kibiców innej drużyny, jednakże agresje przejawiają głównie w sposób symboliczny⁷⁶.
3. Trzecią grupą są kibice tzw.: małej wiary, którzy mimo poczucia wspólnoty religijnej nie traktują klubu jako bóstwa. Są bardziej tolerancyjni dla innowierców i mniej gorliwi, skupiają swoją uwagę na zawodnikach. Wykazują poszanowanie dla kibiców drużyn przeciwnych, a poprzez mniejsze zaangażowanie są przyrównywani do wiernych stojących w przedsionku kościoła podczas liturgii⁷⁷.
4. Czwartą grupę tworzą kibice wierzący, ale nie praktykujący. Nie biorą oni udziału w sportowych rytuałach, ale czują emocjonalną więź z klubem i utożsamiają się

⁷⁵ D. Antonowicz, Ł. Wrzesiński, *Kibice jako wspólnota niewidzialnej religii*. „Studia socjologiczne” Nr 1 (192), 2009, s. 132-134 https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/1884/Kibice_studia_Antonowicz_wrzesinski_2.pdf [dostęp 25.08.2022].

⁷⁶ Tamże, s. 134-135.

⁷⁷ Tamże, s. 135-136.

z nim. Nie przepadają za stadionową atmosferą, jednakże jednoczą się z drużyną na odległość. Wspomniana grupa jest porównywana do wiernych oglądających nabożeństwa w telewizji lub słuchając transmisji w radiu⁷⁸.

5. Kolejna grupa nazywana jest przez autorów dewotami, ponieważ są kibicami praktykującymi, lecz nie do końca wierzącymi. Swoją brak przywiązania do klubu i jego historii maskują jednorazowymi gadżetami i sezonowo uczestnicząc w meczach⁷⁹.
6. Szósta a zarazem ostatnia grupa to kibice ateści znajdujący się na sporcie, jednak nie przywiązujący się do żadnego klubu. Fascynują się samym widowiskiem sportowym nie rozumiejąc przywiązania kibiców do historii i tradycji danego klubu. Ich myślą przewodnią jest stwierdzenie “niech wygra lepszy”⁸⁰.

Podsumowując wspomniane wyżej klasyfikacje grup kibiców można stwierdzić, że występujące różnice między nimi wynikają ze zróżnicowanej intensywności przeżywanych emocji i wartości, którymi się kierują. Grupy kibiców, dla których głównym celem jest manifestacja swojej siły fizycznej i agresji stanowią największe niebezpieczeństwo podczas widowisk sportowych. Zatem głównym celem organizatora jest zapewnienie bezpieczeństwa podczas imprezy masowej sportowej uwzględniając przybycie różnego rodzaju grup kibiców.

Znaczenie struktury obiektu/ infrastruktury stadionowej

Z reguły za wystąpienie jakiegoś niebezpieczeństwa, zagrożenia wini się człowieka, nie zważając często na to co było przyczyną

⁷⁸ Tamże, s. 136.

⁷⁹ Tamże, s. 137-138.

⁸⁰ M. Zawartka, Piłkarskie widowisko sportowe..., s.72-73.

lub genezą tegoż wypadku. Organizator imprezy sportowej ma za zadanie zadbać o jak najlepsze warunki dla zawodników, sztabu oraz kibiców. Spore oddziaływanie na zachowanie człowieka ma sam obiekt, na którym odbywa się mecz. Na zachodzie Europy w latach 60. odbyła się zmiana stylów zarządzania organizacjami sportowymi, która miała na celu komercjalizację, czyli zdolność do przynoszenia zysków. Dlatego potrzebne było zwrócenie większej uwagi na komfort oglądania widowiska na trybunach oraz wielostronną poprawę jakości infrastruktury. Składały się na to różnego rodzaju remonty, powiększenie sanitariatu poprzez zwiększenie liczby toalet dla kobiet oraz rozbudowanie parkingów oraz zaplecza gastronomicznego. Powyższe czynności miały za zadanie skłonięcie widowni do częstszych spotkań na stadionach⁸¹. Współczesna architektura stadionowa staje się przyjazną przestrzenią dla rodzin z dziećmi, osób niepełnosprawnych. Rozbudowanie poszczególnych segmentów powoduje, że widz czuje się bardziej komfortowo, łatwiej może nawiązać przyjazną więź między drugim fanem, oraz ma możliwość nauki kulturalnego kibicowania. Powyższe aspekty prowadzą do zmniejszenia ryzyka wystąpienia stresu, jakiegoś rodzaju frustracji, które często przekłada się na źródło nieporządku wśród kibiców. Na ten moment stadiony pełnią rolę wielofunkcyjną. Poza rozgrywkami sportowymi często działają jako muzea danych klubów. Dobrym tego przykładem jest stadion angielskiego klubu piłkarskiego Manchester United, występującego w Premier League (najwyższa klasa męskich ligowych rozgrywek w Anglii). Nosi on nazwę Old Trafford. Dzięki muzeum można zanurzyć się w historii klubu, podziwiać zdobyte trofea i dzięki multimedialnemu przewodnikowi posłuchać ciekawostek. Istnieje możliwość obejrzenia szatni i ławki zawodników czy też szansa przejścia się słynnym tunelem wychodzącym

⁸¹ M. Lenartowicz, J. Mosz, *Stadiony i widowiska. Społeczne przestrzenie sportu.*, Wydawnictwo Naukowe "Scholar", Warszawa, 2018.

na murawę. Jest to spory atut dla takich obiektów łączący sport z wszechobecną kulturą. Ponadto stadiony umożliwiają organizację konferencji, targów, koncertów muzycznych i innych wydarzeń kulturalnych. Przykładem jest Stadion Narodowy w Warszawie, na którym często koncertują światowej sławy gwiazdy. Takie obiekty również pełnią role biurowe, hotelowe i gastronomiczne. Sam obiekt z tytułu takiej wielofunkcyjności posiada wiele korzyści, które można wykorzystać na dalsze jego polepszanie. Mówiąc o Polsce, za przełom w budowaniu nowoczesnych stadionów należy uznać 2007 rok, kiedy to przyznano naszemu krajowi organizację mistrzostw Europy w piłce nożnej w 2012 roku. Te rewolucje spowodowały również zmianę postrzegania stadionów przez społeczeństwo. Piłkarskie obiekty sportowe stały się przyjazne dla ludzi, przez co chętniej chcą oni z nich korzystać, a w rezultacie wpływa to korzystnie na budowanie bezpiecznej sfery organizacji piłkarskich widowisk sportowych⁸².

Lecz nie zawsze było tak bezpiecznie na stadionach. Obecna sytuację poprzedzały różne tragiczne wydarzenia na stadionach związane z jego zaniedbaniem. Jedną z nich był pożar na stadionie Bradford City w Anglii. Wydarzyło się to w 1985 roku. W wyniku pożaru zginęło 56 osób, a przynajmniej 265 zostało rannych. Dzień, w którym odbywał się mecz miał być radosnym świętem pieczętującym awans drużyny do wyższej ligi. Szybko jednak zaczął przeradzać się w tragedię. Ogień wystąpił podczas pierwszej połowy meczu. Żywiół pojawił się na drewnianej trybunie. W trzy minuty od dostrzeżenia małego ognia, ten zajął całą trybunę. Fani zaczęli wbiegać na murawę, a płomień w kilkanaście sekund przeniósł się również na feralny dach. Tym, którym się nie udało przedostać na boisko próbowali uciec przez bramy na

⁸² M. Zawartka, *Walidacja metod analizy wybranych wskaźników organizacji piłkarskich widowisk sportowych w latach 2013-2017*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach, Katowice, 2019, s. 19-20.

zewnątrz, lecz na próżno, ponieważ bramy po rozpoczęciu meczu zostały zamknięte, co było wbrew przepisom. Straszny był widok ludzi płonących żywcem. Strażacy walczyli z pożarem do samego rana. Wtedy też okazało się jak wielka była skala tragedii. Prokuratura wykazała, że pożar był splotem nieszczęśliwego wypadku i zaniedbań ze strony władz miasta oraz przede wszystkim klubu Bradford City. Uznaje się, że niedopałek papierosa lub zapalka rzucona przez widza spowodowały zapalenie się śmieci, które znajdowały pod drewnianymi trybunami⁸³. Konsekwencją tych tragicznych wydarzeń były nowe przepisy budowlane. Zabroniono budowanie nowych trybun wykonanych z drewna, a zadaszanie nie mogło być już pokryte łatwopalną substancją bitumiczną. Również bram stadionu nie wolno było zamykać, miało służyć jako ewentualne wejście ewakuacyjne⁸⁴.

Za regulacje dotyczące infrastruktury stadionowej na poziomie szczebla centralnego w Polsce odpowiada Departament Organizacji Imprez, Bezpieczeństwa i Infrastruktury PZPN. Wszelkie informacje dotyczące infrastruktury stadionowej znajdują się w „Wytycznych i Dobrych Praktykach w Zakresie Infrastruktury Stadionowej oraz Organizacji Meczów Piłki Nożnej”. Materiał ten jest zbiorem przepisów Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej (*Federation Internationale de Football Association*, w skrócie FIFA), Unii Europejskich Związków Piłkarskich (*Union of European Football Association*, w skrócie UEFA) oraz PZPN w zakresie infrastruktury stadionowej. Jest to baza dla PZPNu, na której opiera się zakres procesu uzgadniania projektów budowy, przebudowy oraz modernizacji stadionów. Dokument ten również może służyć jako wskazówka, spis dobrych praktyk dla Wojewódzkich Związków

⁸³ <https://polskieradio24.pl/43/265/Artykul/1421155,Tajemnicza-tragedia-na-stadionie-wyjasniona-po-30-latach> [dostęp 22.08.2022].

⁸⁴ <https://sport.tvp.pl/47989010/najwieksze-tragedie-na-stadionach-mija-35-lat-od-tragicznego-pozaru-podczas-meczu-bradford-city-zginelo-w-nim-56-osob> [dostęp 23.08.2022].

Piłki Nożnej odnośnie do struktury stadionu. W źródle tym szczególnie zostały podzielone oraz opisane konkretne obszary obiektu, jakim jest stadion. Są to między innymi wiadomości dotyczące: osi stadionu, jego lokalizacji, oświetlenia, kubatury, bezpieczeństwa, trybun, parkingów, stref boiska czy też stref szatni.

Zaczynając od położenia stadionu względem jego osi FIFA oraz UEFA poleca budowę nowych stadionów w osi północ-południe. Efektem tego ma być maksymalne doświetlenie obiektu światłem naturalnym, ale też minimalizowanie wpływu słońca na pracę mediów oraz telewizji. Ważnym punktem tego zalecenia jest również rywalizacja drużyn. Położenie obiektu w tej osi niweluje efekt oślepienia wśród graczy. Rekomendowane jest sytuowanie nowych stadionów na obrzeżach miast, aby był swobodny dostęp do wyjazdu do drogi głównej, niwelując przy tym powstawanie korków. Nowy obiekt sportowy powinien być zaprojektowany tak, aby na jego powierzchni znalazła się jak największa ilość szatni. Nie tylko dla samych zawodników i trenerów, lecz także z przeznaczeniem dla sędziów. Często podczas imprez sportowych organizowane są różnego rodzaju występy. Wtedy wówczas warto zadbać o szatnię pomocniczą dla artystów. Warte uwagi jest zadbanie o odpowiednie powierzchnie magazynowe, które będą w stanie pomieścić wyposażenie stadionu. Pomieszczenia powinny być wyposażone w posadzki umożliwiające pracę z wózkami widłowymi. W odniesieniu do bardzo ważnego obszaru jakim jest bezpieczeństwo dotyczące infrastruktury stadionowej dokument wskazuje o prawidłowej szerokości i oznakowaniu ciągów komunikacyjnych i wejść ewakuacyjnych uwzględniając wózki inwalidzkie. Mówi także o punktach medycznych, które są zorganizowane zgodnie z parametrami właściwego Rozporządzenia do ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. Istotną sprawą jest instalacja kołowrotek o wysokości 2 metrów oraz systemów zliczających osoby wchodzące na teren obiektu. Daje to właściwą informację

dotyczącą ilości kibiców na stadionie przez co niweluje sytuację przepełnienia stadionu. Ponadto dokument wskazuje instalację furtek ewakuacyjnych na płytę boiska z każdej dolnej trybuny (przy odpowiednim oznakowaniu) oraz zaprojektowanie tuneli technicznych umożliwiających wjazd na murawę pojazdów Straży Pożarnej, Policji i służb medycznych. Sekcja odnosząca się do kwestii dostępu do stadionu zaleca unikanie projektowania wąskich przejść, które by mogły powodować zatłoczenie. Obiekt sportowy powinien być przystosowany do napełniania wejściami dedykowane dla różnych kategorii uczestników. Mowa tutaj o podziale m. in. na kibiców gości oraz gospodarzy, mediów czy VIP-ów. Przy takiej organizacji napełnianie stadionu staje się efektywne i zrównoważone. Skupiając się na trybunach źródło opisuje dokładnie minimalne wymiary siedziska dla każdej osoby:

- szerokość siedzenia - minimum 45 cm,
- wysokość oparcia - minimum 30 cm,
- wysokość siedzenia - 45 cm (wysokość podkolanowa),
- głębokość siedzenia - 35-45 cm,
- głębokość rzędu siedzeń - minimum 80 cm,
- minimalna szerokość wolnego przejścia pomiędzy rzędami (dojścia do siedzeń) powinna wynosić co najmniej 40 cm.

Służy to temu, aby każdy widz zajmujący miejsce na trybunach miał pełne wejrzenie na całe pole gry. Dodatkowo załącznik zwraca uwagę na miejsce kas i punktów akredytacyjnych. Dobrym rozwiązaniem jest umiejscowienie ich nie za blisko wejść na obiekt, ponieważ spowoduje to rozładowanie kolejki, co zwiększa bezpieczeństwo i funkcjonalność stadionu⁸⁵.

⁸⁵ 1372-Wytyczne i dobre praktyki Departamentu Organizacji Imprez Bezpieczeństwa i Infrastruktury Polskiego Związku Piłki Nożnej w zakresie infrastruktury stadionowej oraz organizacji meczów piłki nożnej Cz I Infrastruktura st.pdf (pzpn.pl) [dostęp 29.08.2022].

WYNIKI BADAŃ WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW BEZPIECZEŃSTWA ORGANIZACJI MECZÓW PIŁKARSKICH W LATACH 2013-2018

Materiał badań

Materiałem badawczym były bazy danych obejmujące archiwa i statystyki odnoszące się do aspektu bezpieczeństwa organizacji meczów piłki nożnej. Główne dane do analizy czerpane były z jednego źródła. Są to Roczne raporty Polskiego Związku Piłki Nożnej opracowanych na podstawie wielu innych dokumentów. Raporty te zawierają szczegółowe informacje dotyczące poziomu organizacji i bezpieczeństwa na polskich stadionach szczebla centralnego w danym sezonie. Przygotowane są przez Departament Organizacji Imprez, Bezpieczeństwa i Infrastruktury PZPN na podstawie sporządzanych raportów przez Delegatów Meczowych PZPN oraz informacji przekazywanych przez koordynatorów współpracujących z kibicami w poszczególnych klubach. Wybrano lata 2013-2019 ze względu na to, że rozgrywki piłkarskie w tym czasie przebiegały bez żadnych większych komplikacji oraz przerw. Powinny być one rzetelne, wiarygodne oraz pokazywać rzeczywisty obraz sytuacji na polskim stadionie.

Dane po 2019 roku nie są w pełni zweryfikowane z powodu wybuchu Pandemii COVID-19 w 2019/20 roku. Brakuje pełnych danych dotyczących zaangażowania stewardów i policjantów w sezonie 2020/2021. Zdecydowano przeskoczyć ten punkt czasowy w analizach.

Wybrano oraz uznano za istotne dwa wskaźniki wpływające w znacznym stopniu na bezpieczeństwo organizacji piłkarskich widowisk sportowych. Są to:

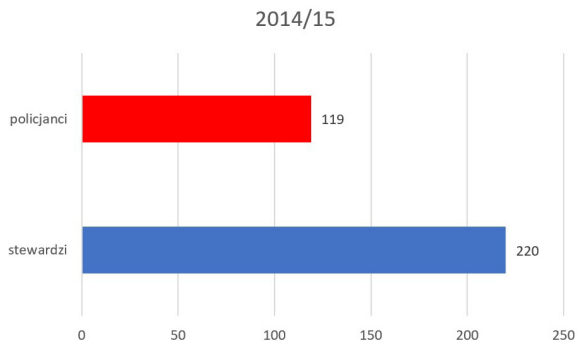
- Wskaźnik liczby zaangażowanych stewardów do zabezpieczenia meczów piłki nożnej [WZSM] w aspekcie liczby policjantów (ochroniarzy)
- Wskaźnik liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka [WMPR] w aspekcie imprez masowych jako całości

Metody badawcze

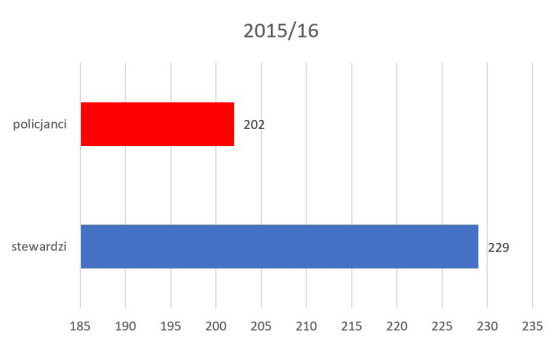
W pracy zastosowano analizę dokumentów. Materiał badawczy opracowano na podstawie opisu danych statystycznych. Dane wejściowe, wyniki dynamiki zmienności wskaźników oraz dodatkowe informacje poglądowe przedstawiono za pomocą tabel, wykresów oraz opisu słownego pod nimi.

Wskaźnik liczby zaangażowanych stewardów do zabezpieczenia meczów piłki nożnej [WZSM] w aspekcie liczby policjantów (ochroniarzy)

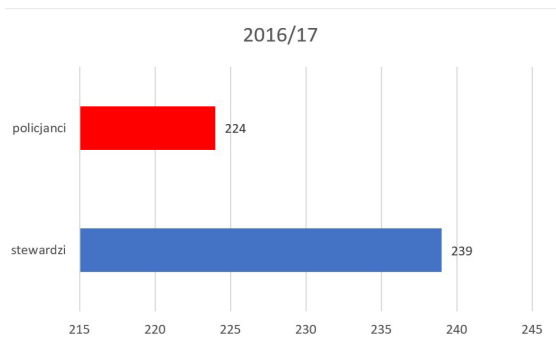
Informacje na temat stewardów znajdują się w raportach w obszarze “Bezpieczeństwo i zabezpieczenie”. Raporty z danych sezonów opisują średnią liczbę stewardów w poszczególnych klasach rozgrywkowych.

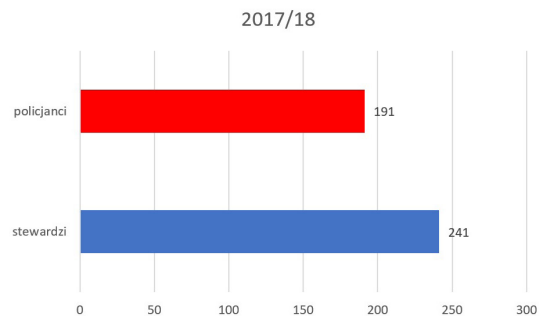
Rycina 1. Największa średnia liczba stewardów na 1 mecz w sezonie 2014/2015, w odniesieniu do liczby policjantów. Na podstawie Raportu PZPN

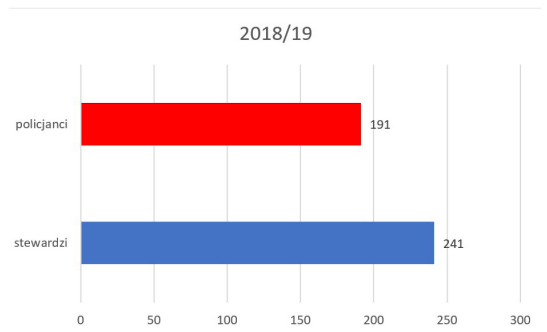
Rycina 2. Największa średnia liczba stewardów na 1 mecz w sezonie 2015/2016, w odniesieniu do liczby policjantów. Na podstawie Raportu PZPN

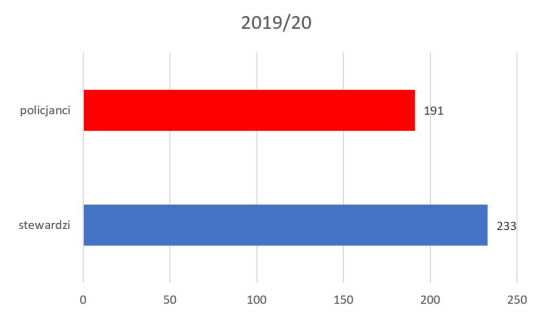
Rycina 3. Największa średnia liczba stewardów na 1 mecz w sezonie 2016/2017, w odniesieniu do liczby policjantów. Na podstawie Raportu PZPN

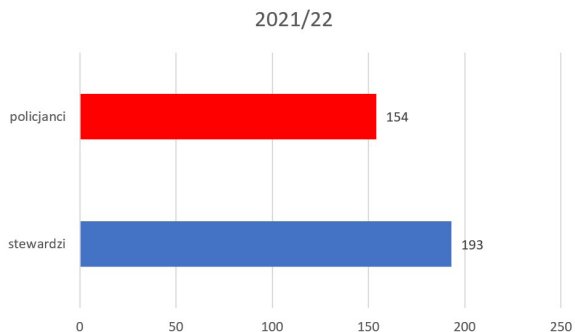
Rycina 4. Największa średnia liczba stewardów na 1 mecz w sezonie 2017/2018, w odniesieniu do liczby policjantów. Na podstawie Raportu PZPN

Rycina 5. Największa średnia liczba stewardów na 1 mecz w sezonie 2018/2019, w odniesieniu do liczby policjantów. Na podstawie Raportu PZPwN

Rycina 6. Największa średnia liczba stewardów na 1 mecz w sezonie 2019/2020, w odniesieniu do liczby policjantów. Na podstawie Raportu PZPN

Rycina 7. Największa średnia liczba stewardów na 1 mecz w sezonie 2021/2022, w odniesieniu do liczby policjantów. Na podstawie Raportu PZPN

Analizując tabele 1-7 dotyczące średniej liczby stewardów na 1 mecz zauważono, że była ona największa w latach 2017-2019 roku (241) , a najmniejsza w sezonie 2021/2022 (193).

Z kolei przyrost absolutny wskazuje na tendencje spadkową stewardów od 2019 roku. Największy spadek miał miejsce w sezonie 2021/2022 w stosunku do 2019/2020 (Tabela 8).

Przyrost względny wskazuje na spadek o 12% liczby stewardów w odniesieniu do sezonu 2014/2015.

Tabela 8. Przyrosty absolutne liczby stewardów w oparciu o jednopodstawowe i łańcuchowe indeksy w okresie 2014-2022. Na podstawie Raportu PZPN.

Lata	Wartości rzeczywiste [n]	Przyrosty jednopodstawowe [n]	Przyrosty łańcuchowe [n]
2014/2015	220	0	0
2015/2016	229	9	9
2016/2017	239	19	10
2017/2018	241	21	2
2018/2019	241	21	0
2019/2020	233	13	-8
2021/2022	193	-27	-40

Analizując tabele 1-7 dotyczące średniej liczby policjantów na 1 mecz zauważono, że była ona największa w latach 2016/2017 (224) , a najmniejsza w sezonie 2014/2015 (119).

Z kolei przyrost absolutny wskazuje na tendencje wzrostową liczby policjantów od 2014 roku do 2017 roku oraz malejącą od 2018 roku. Największy spadek miał miejsce w sezonie 2021/2022 w stosunku do 2019/2020 (Tabela 9).

Mimo wszystko, przyrost względny wskazuje na wzrost o 29,4% liczby policjantów w odniesieniu do sezonu 2014/2015.

Tabela 9. Przyrosty absolutne liczby policjantów w oparciu o jednopodstawowe i łańcuchowe indeksy w okresie 2014-2022.
Na podstawie Raportu PZPN.

Lata	Wartości rzeczywiste [n]	Przyrosty jednopodstawowe [n]	Przyrosty łańcuchowe [n]
2014/2015	119	0	0
2015/2016	202	83	83
2016/2017	224	105	22
2017/2018	191	72	-33
2018/2019	191	72	0
2019/2020	191	72	0
2021/2022	154	35	-37

Wskaźnik liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka [WMPR] w aspekcie wszystkich imprez masowych

Przed przejściem do opisywania danych statystycznym oraz analizowania wskaźnika dotyczącego meczów piłkarskich zaliczanych do imprezy masowej podwyższonego ryzyka warto wyjaśnić ten termin. Otóż akt prawny z dnia 20 marca 2009 roku mówi nam, że impreza masowa podwyższonego ryzyka to impreza masowa w czasie której, zgodnie z informacją o przewidywanych

zagrożeniach lub dotychczasowymi doświadczeniami dotyczącymi zachowania osób uczestniczących, istnieje obawa wystąpienia aktów przemocy lub agresji⁸⁶. Taką decyzję podejmuje organ, który wydaje zezwolenie na imprezę masową. Najczęściej jest to opinia komendanta policji przydzielonego do właściwego terytorium. Z reguły taka decyzja spotyka dyscyplinę piłki nożnej ze względu na wyraźne odznaczanie się zjawiskami patologicznymi w postaci różnych niepożądanych postępowań części kibiców.

Informacje na temat imprez masowych podwyższonego ryzyka również znajdują się w raportach PZPN w obszarze "Bezpieczeństwo i zabezpieczenie". Raporty z danych sezonów opisują liczbę meczy piłkarskich zakwalifikowanych do imprezy masowej podwyższonego ryzyka przez władze samorządowe przede wszystkim na podstawie opinii Policji.

Sezon 2014/2015 obfitował w łączną liczbę 236 meczów przypisanych do imprezy masowej podwyższonego ryzyka.

Kluby (oraz liczba meczów w nawiasie), które najczęściej kwalifikowały się do imprezy masowej podwyższonego ryzyka w sezonie 2014/2015 to:

- Legia Warszawa (12),
- Ruch Chorzów (11),
- Lech Poznań (7),
- Pogoń Szczecin (7),
- Śląsk Wrocław (7),
- Zawisza Bydgoszcz (7),
- GKS Katowice (6),
- Cracovia Kraków (5),
- Piast Gliwice (5)⁸⁷.

⁸⁶ Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504).

⁸⁷ https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/1748/725-2013_14_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_RAPORT_PZPN.pdf [dostęp 14.09.2022].

Następny sezon tworzy sumę 229 imprez masowych podwyższonego ryzyka.

Kluby (oraz liczba meczów w nawiasie), które najczęściej kwalifikowały się do imprezy masowej podwyższonego ryzyka w tym sezonie to:

- Legia Warszawa (14),
- Chrobry Głogów (7),
- Pogoń Szczecin (6),
- Ruch Chorzów (6),
- Bytovia Bytów (6),
- Widzew Łódź (6),
- Górnik Wałbrzych (6)⁸⁸.

Trzeci z kolei opisywany sezon zapisał w danych łącznie 214 imprez masowych podwyższonego ryzyka.

Kluby (oraz liczba meczów w nawiasie), które najczęściej kwalifikowały się do imprezy masowej podwyższonego ryzyka w sezonie 2016/2017 to:

- Zagłębie Lubin (9),
- Piast Gliwice (7),
- Legia Warszawa (7),
- Ruch Chorzów (7),
- Drutex-Bytovia Bytów (6),
- GKS Katowice (6),
- Rozwój Katowice (6)⁸⁹.

⁸⁸ https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/3538/1143-2014_15_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_PZPN.pdf [dostęp 14.09.2022].

⁸⁹ https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/4754/1496-20160712_2015_16_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_DOIBI_PZPN.pdf [dostęp 14.09.2022].

Kolejnym analizowanym okresem jest sezon 2017/2018. Tym razem w całym sezonie zapisano 243 takie imprezy.

Kluby (oraz liczba meczów w nawiasie), które najczęściej kwalifikowały się do imprezy masowej podwyższonego ryzyka w sezonie 2017/2018 to:

- Wisła Płock (10),
- Legia Warszawa (9),
- Lech Poznań (8),
- Ruch Chorzów (7)⁹⁰.

Sezon 2018/2019 jest okresem, w którym imprez masowych pod szyldem podwyższonego ryzyka na szczeblu centralnym rozegrano w sumie 215.

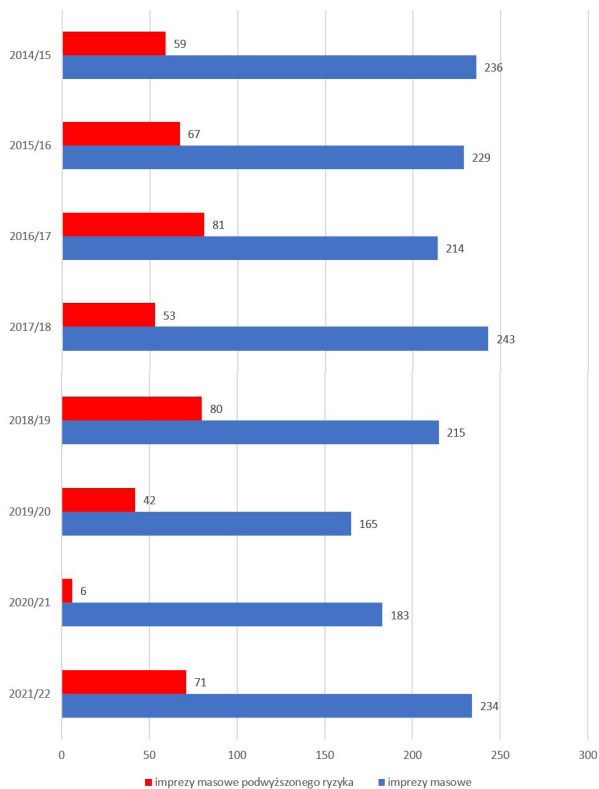
Kluby (oraz liczba meczów w nawiasie), które najczęściej kwalifikowały się do imprezy masowej podwyższonego ryzyka w sezonie 2018/2019 to:

- Wisła Płock (8),
- Legia Warszawa (7),
- Puszcza Niepołomice (7)⁹¹.

Kolejne lata to lata pandemii, w których odnotowano 165 i 183 i imprezy masowe podwyższonego ryzyka. Sytuacja wróciła do normy w sezonie 2021/2022, w którym ponownie rozegrano 234 imprez podwyższonego ryzyka (Tabela 10).

⁹⁰ https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/5877/1996-20170713_2016_17_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_DOIBI_PZPN.pdf [dostęp 14.09.2022].

⁹¹ https://www.pzpn.pl/public/2017_18_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_DOIBI_PZPN.pdf [dostęp 14.09.2022].

Rycina 8. Porównanie ilości imprez masowych do imprez masowych podwyższonego ryzyka w latach 2014-2022

Analizując wypracowane dane z tabeli 10, można zauważyć, że wartości WMPR miały tendencje malejące w latach 2018-2021. Biorąc pod uwagę przyrosty jednopodstawowe w porównaniu z sezonem 2014/2015 największe obniżenie imprez masowych podwyższonego ryzyka nastąpiło na przełomie lat 2019 i 2020 (o 30% i 22% biorąc pod uwagę przyrosty względne). Największy przyrost zaistniał w sezonie 2020/2021 (o 34%) w porównaniu do poprzedniego analizowanego sezonu (pandemicznego).

Tabela 10. Przyrosty absolutne zmiennej WMPR (impres masowych podwyższonego ryzyka) według wyznaczonych indeksów jednopodstawowych i łańcuchowych w okresie 2014-2022. Na podstawie Raportu PZPN.

Lata	Wartości rzeczywiste [n]	Przyrosty jednopodstawowe [n]	Przyrosty łańcuchowe [n]
2014/2015	236	0	0
2015/2016	229	-7	-7
2016/2017	214	-22	-15
2017/2018	243	7	29
2018/2019	215	-21	-28
2019/2020	165	-71	-50
2020/2021	183	-53	18
2021/2022	234	-2	51

Tabela 11. Przyrosty absolutne zmiennej impres masowych nie będących imprezami masowymi podwyższonego ryzyka według wyznaczonych indeksów jednopodstawowych i łańcuchowych w okresie 2014-2022. Na podstawie Raportu PZPN.

Lata	Wartości rzeczywiste [n]	Przyrosty jednopodstawowe [n]	Przyrosty łańcuchowe [n]
2014/2015	59	0	0
2015/2016	67	8	8
2016/2017	81	22	14
2017/2018	53	-6	-28
2018/2019	80	21	27
2019/2020	42	-17	-38
2020/2021	6	-53	-36
2021/2022	71	12	65

Analizując dane z tabeli 11, dotyczące impres masowych nie będących imprezami masowymi podwyższonego ryzyka można zauważyć, że wartości miały tendencje naprzemiennie

wzrostowe i spadkowe. Biorąc pod uwagę przyrosty jednopodstawowe w porównaniu z sezonem 2014/2015 największe obniżenie imprez masowych nie będących imprezami masowymi podwyższonego nastąpiło na przełomie lat 2019 i 2020 (o 30% i 90% biorąc pod uwagę przyrosty względne). Największy przyrost zaistniał w sezonie 2016/2017 (o 37%) w porównaniu do 2014/2015 oraz w 2018 (o 85%) w stosunku do poprzedniego analizowanego sezonu (przyrosty łańcuchowe).

ZAKOŃCZENIE

Celem niniejszej pracy mówiąc ogólnie była analiza poziomu bezpieczeństwa podczas meczów piłkarskich w danych latach na podstawie wybranych wytycznych. W teoretycznej części omówiono definicje bezpieczeństwa, widowiska sportowego oraz meczu piłki nożnej. Duże znaczenie odgrywał akt prawny dotyczący bezpieczeństwa imprez masowych (ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych). Ustawa ta określa m.in. zasady postępowania konieczne do zapewnienia bezpieczeństwa imprezy, jej warunki oraz reguluje kto i jak może zezwolić lub też otrzymać pozwolenie na zorganizowanie imprezy masowej. Następnie w pierwszym rozdziale skupiono się na czynnikach wpływających na bezpieczeństwo organizacji meczu piłkarskiego. W większym stopniu znaczenie tu odgrywa aspekt ludzki. Szereg instytucji, służb i prowadzonych przez nich działań powinny dążyć do zaspokajania potrzeb bezpieczeństwa. Są nimi między innymi stewardzi stadionowi lub Policja, a także utworzona ze służby policyjnej instytucja spottersa mająca obszar działania wśród kibiców piłkarskich i ich klubów. Z drugiej strony ogromne znaczenie odgrywa rola kibiców. Często są oni głównym czynnikiem powodującym różnego rodzaju zagrożeń. Dlatego ważną częścią bezpieczeństwa na stadionach są zróżnicowane próby zaniechania chuligaństwa stadionowego. Spoza czynników ludzkich wpływ ma infrastruktura

obiektu. Stadion oraz obiekty obok niego powinny być tak zbudowane, aby zapobiegały wystąpieniu różnym zagrożeniom, w tym katastrof budowlanych związanych z wystąpieniem żywiołów, czy też czynnikiem ludzkim. Poza tym stadion powinien zapewnić dla wszystkich uczestników niezagrożony udział w miłej atmosferze.

W kolejnym rozdziale skupiono się na wynikach badań oraz ich analizie. Pierwszym wskaźnikiem był wskaźnik liczby zaangażowanych stewardów do zabezpieczenia meczów piłki nożnej [WZSM]. Brano pod uwagę średnią liczbę stewardów w danym sezonie w poszczególnych klasach rozgrywkowych. Spoglądając na wykres dotyczący wskaźnika WZMS, biorąc pod uwagę przyrosty jednopodstawowe stwierdzono, że dynamika zmienności była wysoka. Ogólnie, liczba stewardów zmalała w sezonie 2021/22 w odniesieniu do pierwszego analizowanego sezonu i pozostałych. Wartości przyrostów były najwyższe w sezonach 2017/2018 oraz 2018/2019 (przyrosty jednopodstawowe), a najniższy przyrost zanotowano w sezonie 2021/2022 (przyrosty łańcuchowe).

Kolejnym wskaźnikiem opisanym w pracy jest wskaźnik liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka [WMPR]. W tym wypadku brano pod uwagę liczbę meczów piłkarskich zakwalifikowanych do imprezy masowej podwyższonego ryzyka w danym sezonie. Analizując wykres dotyczący wskaźnika WMPR, że wartości WMPR miały tendencje malejące w latach 2018-2021. Biorąc pod uwagę przyrosty jednopodstawowe w porównaniu z sezonem 2014/2015 największe obniżenie imprez masowych podwyższonego ryzyka nastąpiło na przełomie lat 2019 i 2020 (o 30% i 22% biorąc pod uwagę przyrosty względne). Największy przyrost zaistniał w sezonie 2020/2021 (o 34%) w porównaniu do poprzedniego analizowanego sezonu (pandemicznego).

Na problem badawczy dotyczący pytania: “który ze wskaźników wykazał większą dynamikę w analizowanych latach?”

uzyskano odpowiedź, że większą dynamikę w analizowanych latach wykazał wskaźnik liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka [WMPR]. Potwierdziła się zatem hipoteza badawcza, iż większą dynamikę w analizowanych latach wykazał wskaźnik liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka [WMPR].

Opisując ogólną zmienność wskaźników od 2014 do 2022 roku, mając na względzie przyrosty jednopodstawowe zauważono końcowy spadek wartości wskaźnik liczby zaangażowanych stewardów do zabezpieczenia meczów piłki nożnej, przy jednoczesnym wzroście wskaźnika liczby meczów piłki nożnej jako imprezy masowej podwyższonego ryzyka. Patrząc na dane wskaźnika liczby zaangażowanych stewardów od 2014 do 2017 stwierdzono, iż liczba stewardów wzrastała, lecz w ostatnim sezonie zanotowano spadek. Może to budzić lekki niepokój ze względu na poczucie, że im większa liczba stewardów (podkreślmy zaangażowanych stewardów) na stadionach tym większa szansa, że podczas widowiska sportowego będzie bezpieczniej; istnieje wtedy mniejsze ryzyko na wystąpienie jakiegoś zagrożenia z powodu odpowiedniego zabezpieczenia przez te służby.

Analizując przyrosty dotyczące imprez masowych podwyższonego ryzyka, widać, że zmienność była bardziej dynamiczna. Pojawiały się na przemian spadki oraz wzrosty, lecz końcowo zanotowano wzrost po bardzo dużych spadkach w sezonach 2019/2020 i 2020/2021. Tutaj z kolei można dostrzec pozytywny aspekt, ponieważ zmalała liczba imprez masowych podwyższonego ryzyka w tym okresie przy jednoczesnym utrzymaniu ilości stewardów. Wzrosła również liczba aktywnych policjantów. Daje nam to większą szansę na udział w bezpiecznej imprezie.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że w sezonie 2014/2015 w najniższej klasie rozgrywkowej szczebla centralnego, czyli w II lidze mieliśmy sytuację, gdzie występowały dwie grupy po 18 drużyn.

ZAKOŃCZENIE

W następnym sezonach nastąpiła redukcja do tylko jednej grupy, w której rywalizowało już tylko 18 klubów. Zdecydowanie mogło to wpłynąć na wyniki badań. Otóż zmniejszenie o taką ilość drużyn, czyli równoczesne zmniejszenie liczby meczów w następnych sezonach spowodowało, że zapotrzebowanie na zabezpieczenie meczów w postaci stewardów naturalnie zmalało. Co za tym idzie, liczby w statystykach rocznych gwałtownie zwały. Tak samo tyczy się sytuacja meczów piłki nożnej zakwalifikowanych do imprezy masowej podwyższonego ryzyka. Mniejsza ilość drużyn równałaby się z mniejszą ilością meczów, a to świadczyłoby o tym, że szansa na zakwalifikowanie meczu piłkarskiego imprezy masowej podwyższonego ryzyka jest po prostu mniejsza. Można również zaobserwować, że wartości z sezonu 2014/2015 w porównaniu do następnych sezonów są dość zawyżone. Reasumując, można stwierdzić, że w przypadku, gdyby w latach 2014-2021 utrzymały się ta sama liczba drużyn, przyrosty mniej by się różniły, a dynamika zmienności tych wskaźników nie byłaby tak wysoka. Jeśli do tego dodamy sezony w okresie pandemii, to można już całą stanowczością uznać powyższą hipotezę za zasadną.

BIBLIOGRAFIA

Literatura:

Dobrowolska-Opała M., *Rola Policji w zapewnieniu bezpieczeństwa meczów piłki nożnej w ujęciu sieciowym*, Wyd. Adam Marszałek, 2018.

Janusz M., Sądecka D., *Różnorodne relacje i mechanizmy widowiska sportowego*, Przegląd Naukowy Kultury fizycznej, Rzeszów 2004.

Kąkol C., *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2012.

Kosiewicz J., *Kultura fizyczna w perspektywie filozofii*, Wydawnictwo AWF, Warszawa 2004.

Kowalski R., *Potomkowie Hooligana. Szalikowcy. Społeczno-kulturowe źródła agresji widowni sportowych*. Toruń, Wyd. Adam Marszałek, 2000.

Lenartowicz M., Mosz J., *Stadiony i widowiska. Społeczne przestrzenie sportu.*, Wydawnictwo Naukowe "Scholar", Warszawa, 2018

Matuszewicz C., *Widowisko sportowe. Analiza psychospołeczna*, wydawnictwo AWF, Warszawa 1990.

BIBLIOGRAFIA

Misiuk A., *Instytucjonalny system bezpieczeństwa wewnętrznego*, Difin, Warszawa 2013.

Moskal A., *Piłkarskie plemię Czerwonych Diabłów. W: Sport. Sportowcy. Kibice. Perspektywa socjologiczna*. Red. R. Kossakowski, L. Michałowski. Wydawnictwo Orbis Exterior, Pszczółki, 2014.

Piotrowski P., *Subkultury młodzieżowe: aspekty psychologiczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa, 2003.

Piotrowski P., *Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000.

Soliński M., *Piknicy, ultrasi i chuligani- wewnętrzne zróżnicowanie grupy subkulturowej kibiców piłkarskich w Polsce*. "Studia Humanistyczne". Akademia Górniczo- Hutnicza im. St. Staszica, Kraków, 2006.

Stańczuk K., *Zachowania patologiczne niektórych widzów sportowych - próba wyjaśnienia zjawiska*, Roczniki Naukowe AWF, Warszawa.

Zawartka M., *Piłkarskie widowisko sportowe. Wybrane zagadnienia organizacyjne, prawne i profilaktyczne*, Akademia Wychowania Fizycznego, Katowice 2017.

Zawartka M., *Walidacja metod analizy dynamiki zmienności wybranych wskaźników organizacji piłkarskich widowisk sportowych w latach 2013-2017*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach, Katowice 2019.

Akty prawne:

Decyzja Rady z dnia 23 czerwca 2008 r. w sprawie intensyfikacji współpracy transgranicznej, szczególnie w zwalczaniu terroryzmu i przestępczości transgranicznej (Dz.U. L 210 z 6.08.2008 r.).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych Administracji z dnia 3 sierpnia 2009 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązku osobistego stawiennictwa w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego komendanta Policji w czasie trwania imprezy masowej (Dz. U. 2009, nr 125, poz. 1039)

Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej z dnia 24 maja 2013r, (Dz. U. Nr 0 poz. 628).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 1990 r. nr 30, poz. 179).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504).

Zarządzenie Nr 982 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 września 2007 r. w sprawie zasad organizacji i trybu wykonywania przez Policję zadań związanych z rozpoznaniem, zapobieganiem, zwalczaniem przestępstw i wykroczeń popełnianych w związku z imprezami sportowymi oraz gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych.

Zarządzenie Nr 1100 Komendanta Głównego Policji z dnia 13 grudnia 2006 r. w sprawie zasad prowadzenia Policyjnego Rejestru Imprez Masowych.

Źródła internetowe:

Antonowicz D., Wrzesiński Ł., *Kibice jako wspólnota niewidzialnej religii*. "Studia socjologiczne" Nr 1 (192), 2009, s. 115-149 https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/1884/Kibice_studia_Antonowicz_wrzesinski_2.pdf [dostęp 25.08.2022].

BIBLIOGRAFIA

Sahaj T., *Kibicowanie futbolowe, religia i socjologia sportu*. "Studia Socjologiczne", nr 3 (194), s.157 https://www.studiasocjologiczne.pl/img_upl/studia_socjologiczne_2009_nr3_s.137_161.pdf [dostęp 20.08.2022].

1372-Wytyczne i dobre praktyki Departamentu Organizacji Imprez Bezpieczeństwa i Infrastruktury Polskiego Związku Piłki Nożnej w zakresie infrastruktury stadionowej oraz organizacji meczów piłki nożnej Cz I Infrastruktura st.pdf (pzpn.pl) [dostęp 29.08.2022].

http://edukacjabezpieczenstwa.pl/sluzby_porzadkowe_i_informacyjne.pdf [dostęp 12.08.2022].

<https://interviewme.pl/blog/jak-zostac-sedzia-pilkarskim?> [dostęp 11.07.2022].

<http://kpk.policja.gov.pl/kpk/aktualnosci/16,dok.html> [dostęp 09.08.2022].

<https://kwartalnik.csp.edu.pl/kp/archiwum-1/2011/nr-32011/1620,Spotters-w-Policji.html> [dostęp 03/08.2022].

http://plock.gazeta.pl/plock/1.35710,9047291,Spottersi__policjanci_kibice_wchodza_na_trybuny.html [dostęp 04.08.2022].

<https://polskieradio24.pl/43/265/Artykul/1421155,Tajemnica-tragedia-na-stadionie-wyjasniona-po-30-latach> [dostęp 22.08.2022].

<https://sport.tvp.pl/47989010/najwieksze-tragedie-na-stadionach-mija-35-lat-od-tragicznego-pozaru-podczas-meczu-bradford-city-zginelo-w-nim-56-osob> [dostęp 23.08.2022].

https://turystyka.uj.edu.pl/documents/6192704/74993299/MOS_2014._Bezpieczenstwo_i_organizatorzy_impres_sportowych._Rozdzia%C5%82%20_2.pdf [dostęp 07.08.2022].

<https://www.cnbop.pl/wydawnictwa/ksiazki/978-83-61520-26-9/bezpieczenstwo.-teoria-badania-praktyka.pdf> [dostęp 11.07.2022].

https://www.pzpn.pl/public/system/files/site_content/635/3178-2019_08_27_DOIBiI_STEWARDING_dobre_praktyki.pdf [dostęp 04.08.2022].

https://www.pzpn.pl/public/system/files/site_content/635/941-2_20150306_KOMENTARZ_do_Regulaminu_Meczu_Imprezy_Niemasowej_Wersja_2015.pdf [dostęp 05.08.2022].

https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/1748/725-2013_14_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_RAPORT_PZPN.pdf [dostęp 07.09.2022].

https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/3538/1143-2014_15_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_PZPN.pdf [dostęp 07.09.2022].

https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/4754/1496-20160712_2015_16_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_DOIBI_PZPN.pdf [dostęp 07.09.2022].

https://www.pzpn.pl/public/system/files/articles/5877/1996-20170713_2016_17_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_DOIBI_PZPN.pdf [dostęp 07.09.2022].

https://www.pzpn.pl/public/2017_18_CALY_SEZON_ORGANIZACJA_BEZPIECZENSTWO_DOIBI_PZPN.pdf [dostęp 07.09.2022].

<https://www.salebiznesowe.pl/blog/post/impreza-masowa-od-ilu-osob-rodzaje-organizacja-i-wymagania> [dostęp 04.08.2022].

ISBN 978-83-67527-59-0